RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PŘEHLED TISKU

Číslo: 307/XI

Datum: 14.10.68.

OBSAH

Dr. Č. CÍSAŘ (Rudé právo)	Záruka naší budoucnosti	str. 2
aá (Rudé právo)	Splácíme dluh důchodcům	str. 4
ČTK (Rudé právo)	Všechny stokoruny jsou pravé	str. 4
Dr. Michal LAKATOŠ (Svobodné slovo)	Problémy federalizace	str. 5
(-j-) (Zemědělské noviny)	Jak odvolat poslance MNV	str. 6
Josef VOLŠICKÝ (Zemědělské noviny)	Kdo vysvětlí tyto rozdíly	str. 6
red.čl. (Zemědělské noviny)	Oč jde architektům	str. 7
-klm- (Zemědělské noviny)	Samospráva - předpoklad úspěchu	str. 8
Olga ŠULCOVÁ (Večerní Praha)	Nespravedlivě mrtví	str. 9
Bohumil KARÁSEK (Hudební rozhledy)	Prostor nejsvobodnější	str. 9
Eva PENSDORFOVÁ (Hudební rozhledy)	Zářijový smích	str. 10
Kamil BEDNÁŘ /Obroda)	Magna charta zásad o tom jak dělat nebo nedělat časopis	str. 11
Josef ŠKRÁBEK (Obroda)	Licenční výroba automobilů v ČSSR	str. 12
P. Lubomír ROSENREITER (Obroda)	Křesťanství a světový názor	str. 13
Dominik PECKA (Obroda)	Barbar v nás	str. 14
Čestmír KOŽUŠNÍK (Reportér)	Jak dál v naší ekonomice	str. 15
Jiří HOCHMAN (Reportér)	Jaká východiska	str. 16
Dr. Jiří KOTLÁŘ Zdeněk LAVIČKA (Reportér)	Informace z první ruky	str. 18
Miroslav ŠVEHLA (Reportér)	Nevíte o bytě	str. 19

RUDÉ PRÁVO, 9. října 1968, str. 1. a 3. 2/307/XI

Záruka naší budoucnosti

Z ÚTERNÍHO TELEVIZNÍHO PROJEVU PŘEDSEDY ČNR Dr. Č. CÍSAŘE

V pondělí jsme společně s představiteli Slovenské národní rady odevzdali předsedovi Národního shromáždění iniciativní návrh ústavního zákona o federativním uspořádání naší republiky. To je dobrá příležitost podat české veřejnosti alespoň stručné účty z naší dosavadní tříměsíční činnosti.

Dovolte, abych se tu při té příležitosti vyznal z pevného přesvědčení, že čs. lid, zejména jeho hrdá dělnická třída a jeho osvědčená komunistická strana, dokáže svou schopnost vyřešit všechny složité otázky dalšího rozvoje naší socialistické společnosti. Předpokladem toho je, abychom důsledně uskutečňovali svou avantgardní politiku, abychom jí vtiskli ještě výraznější socialistický charakter, abychom širokou národní jednotu přetavili v revoluční socialistickou frontu českého a slovenského lidu, abychom všude prosazovali vedoucí úlohu komunistické strany a upevňovali ji vyzdvihováním čestných, schopných a s lidem spjatých vedoucích do čela boje a práce. Všude tam, kde by se objevila snaha zneužít národní situace pro jiné cíle, než jsou cíle komunistické strany a Národní fronty, kde by se organizovaly pokusy hnát lidové vlastenecké síly do nacionální omezenosti anebo kde se naopak spekuluje s návratem k nesnesitelným poměrům předlednovým, všude tam se komunisté a s nimi socialismu oddaní občané musí postavit na odpor. Nikoliv proto, že to po nás někdo zvenčí požaduje, nýbrž proto, že to je v nejvlastnějším zájmu našeho lidu, naší socialistické budoucnosti.

V současných politických podmínkách velmi záleží na všestranné aktivitě, na včasném a kvalitním plnění úkolů všech společenských orgánů a organizací. Máme radost z toho, jak vzrostla občanská aktivita a pracovní elán všech vrstev lidu.

Také státní orgány, především naše vláda a Národní shromáždění i mnohé národní výbory, nyní pracují naplno. Hledají řešení složitých naléhavých problémů a uskutečňují nezbytná opatření.

A tu chci právě navázat a říci několik slov o práci České národní rady, která byla zvolena 10. července t. r. Padesát let žijí Češi a Slováci ve společném státě a padesát let hledají správné řešení vzájemných vztahů. Je vpravdě symbolické, že právě k výročnímu dni vzniku Československa, 28. říjnu, má být přijat ústavní zákon o federativním uspořádání česko-slovenských vztahů, o vzniku České a Slovenské socialistické republiky jako rovnoprávných národních států, spojených společnými zájmy v jednu federativní republiku.

Příprava zákona začala o několik měsíců dříve na Slovensku, kde existovala národní politická reprezentace a její orgány a kde také vznikla historická iniciativa přijmout princip federace. Česká národní rada zahájila svou činnost ve chvíli, kdy byly již vyjasněny politické zásady státoprávního uspořádání a probíhaly práce na vlastním návrhu textu zákona. Předtím se představitelé českého politického života podíleli zčásti na práci odborných vládních komisí. Již faktor časové tísně dostatečně naznačuje, že práce České národní rady byla a je provázena obtížemi. Přesto se dík odpovědnosti a obětavosti členů předsednictva, členů komisí a celého plén České národní rady práce rozběhly a úspěšně pokračovaly.

Považuji za svou povinnost vyslovit zde zvláštní poděkování naší státoprávní komisi a zejména jejímu předsedovi doc. Zdeňku Jičínskému, na němž ležela největší tíha odpovědnosti i faktické námahy. Práci na novém federativním uspořádání do jisté míry komplikovaly návrhy přicházející od některých veřejných činitelů Jihomoravského kraje a zejména z Brna chtěli kombinovat princip národní s principem územně správním a vytvořit trojdílnou federaci ještě s Moravskoslezskou republikou. Podle tohoto návrhu by český národ žil ve dvou oddělených státech s vlastními

vládami a parlamenty. Slovenský národ by jimi mohl být majorizován. Takové uspořádání Česká národní rada nepřijala a pro dvoudílnou federaci se vyslovila většina jejích členů, i z Moravy a Slezska.

Řekli jsme a znovu opakujeme, že odmítáme přehnané centralistické a byrokratické prvky státní správy a budeme se ve svých pracích na vnitřní správě českého státu řídit principy moderní, jednoduché, účelné a efektivní socialistické samosprávy při zachování nezbytné míry centrálních pravomocí a kompetencí, jak je vyžaduje společný národní a státní zájem. Česká i slovenská veřejnost byly seznámeny s faktem, že iniciativní návrh ústavního zákona byl oběma národními radami projednán a schválen, a to v podstatě v totožném znění, se dvěma výjimkami, v nichž ani při mnohahodinovém společném zasedání předsednictev obou národních rad nedávno v Brně nedošlo k dohodě.

První výjimka je složení a fungování federálního parlamentu. Slovenská alternativa počítá se dvěma komorami s totožnou kompetencí. Jak Sněmovna lidu s poměrným zastoupením, a tedy s většinou českých poslanců, tak Sněmovna národů s početně rovným zastoupením českých zemí i Slovenska by měly projednávat všechny otázky, návrhy a zákony bez výjimky. V této totožnosti kompetence spatřují slovenští představitelé neodmyslitelnou záruku rovnoprávnosti.

Česká alternativa souhlasí s principem rovnoprávnosti obou komor, avšak současně se vyslovuje pro určitou dělbu práce mezi nimi tak, že by Sněmovna lidu projednávala všechny návrhy a zákony, zatímco Sněmovna národů jen ústavní zákony, zákony dotýkající se národních zájmů a potom ty otázky a návrhy, které se sama rozhodne projednávat. Má se tím umožnit, aby velké množství otázek a návrhů takzvaně nesporných, kde národní zájmy nejsou nijak dotčeny, bylo možno projednat v jediné sněmovně a zjednodušit tak zákonodárný proces. Domníváme se, že závazný výpočet otázek, v nichž nesmí být slovenská politická reprezentace majorizována, je dostatečnou zárukou principu rovnoprávnosti a není třeba vytvářet záruky dvojí či dokonce trojí.

Druhá výjimka se týká federálních výkonných orgánů. Slovenská alternativa počítá s přesným výčtem a pojmenováním jednotlivých federálních ministerstev a jiných společných orgánů v samém základním ústavním zákoně. Česká alternativa požaduje, aby v ústavním zákoně byly přesně vymezeny druhy a povaha federálních výkonných orgánů bez jmenovitého výčtu. Ten by se stal předmětem zvláštního zákona, aby se předešlo ústavním obtížím v případě, kdy by praxe ukázala potřebu složení federální vlády změnit. Navíc se dosud Česká národní rada nemohla zabývat složením a fungováním výkonných federálních orgánů, neboť práce na tomto problému ještě pokračují.

K uskutečnění ústavního zákona o federalizaci bude ostatně zapotřebí vypracovat a přijmout řadu zvláštních zákonů, bez nichž by nové státoprávní uspořádání nemohlo začít prakticky fungovat.

Nepokládám existenci uvedených alternativ za nějakou tragédii, za něco, co by zabránilo konečnému schválení ústavního zákona. Nyní začínají projednávat návrh výbory Národního shromáždění, které ještě přispějí k vyjasnění sporných otázek, a není také ještě skončena veřejná diskuse k zásadám federace. Ačkoliv zbývá minimum času pro tak závažné rozhodnutí, nesmí být ztracena žádná cenná iniciativa ke zlepšení navrhovaného zákona.

Schválením ústavního zákona nastane nová etapa v činnosti České národní rady i jiných státních orgánů. Půjde o konkretizaci jednotlivých článků zákona, o jejich praktickou aplikaci, o přípravu voleb do příslušných federálních a národních zastupitelských orgánů, o ustavení federální a národních vlád, o přípravu vnitřního samosprávného uspořádání českého i slovenského státu apod.

V komisích České národní rady jsme už některé práce na těchto otázkách zahájili. Postupně jednáme s představiteli jednotlivých ministerstev a dalších ústředních institucí, s teoretiky i praktiky v otázkách státní moci a správy. Proto s 28. říjnem naše práce zdaleka neskončí, ale vstoupí do další významné a v jistém smyslu rozhodující etapy.

Jsem přesvědčen, že ústavní zákon o federativním uspořádání Československa a jeho realizace bude znamenat významný přínos pro upevnění čs. státnosti a pro konsolidaci našeho socialistického politického systému. V tom smyslu bude důležitým příspěvkem i k plnění zásad moskevského protokolu, k nimž se Česká národní rada přihlásila a je odhodlána pomáhat při jejich uskutečňování.

V závěru mi dovolte, vážení přátelé, abych vás ujistil, že Česká národní rada přes vysoké pracovní tempo a složitost úkolů bude i nadále usilovat o vytvoření co nejpříznivějších podmínek pro rozvoj českého národa a jeho budoucího státu, pro vztahy bratrské spolupráce s národem slovenským, pro posílení společné federativní republiky uvnitř i navenek. Jsme si vědomi nároků doby, která na nás vložila dnešní osudové břímě, a máme pevnou vůli být těmto nárokům právi. Víme, že máme ve vás, českých vlastencích, napiněných ideami socialismu, demokracie a internacionalismu, nezlomnou oporu a záštitu. V naší sjednocené vůli je i záruka naší budoucnosti.

RUDÉ PRÁVO, 9. října 1968, str. 1. a 3.

RUDÉ PRÁVO, 8. října 1968, str. 3.

4/307/XI

Novelizace zákonů ještě letos

Splácíme dluh důchodcům

Dosavadní důchody se zvyšují v průměru o 8 procent ■ Nejvyšší důchod 2500 Kčs, nejnižší 435 Kčs ■ Nové zásady pro důchody »odbojářů«

Pokud se v uplynulých letech životní úroveň zvyšovala snižováním cen, měli z toho výhody i důchodci. Ale nyní se životní úroveň společnosti zvyšuje (jako je to obvyklé ve všech státech) větším růstem nominálních mezd a o něco menším růstem cen. Důchody starých a invalidních ovšem zůstaly stát, resp. se dokonce zmenšily o daň z důchodu. To znamená, že životní úroveň důchodců nejen stagnovala, ale dokonce se snižovala. Socialistický stát však zaručuje zvyšování životní úrovně i těm, kteří pro stáří či nemoc již pracovat nemohou. V praxi jsme, bohužel, tuto zásadu porušili — teprve nyní má dojít ke splácení tohoto velkého dluhu. Některé parlamentní výbory již projednaly návrh novelizace zákonů o sociálním zabezpečení, plénum Národního shromáždění jej má ještě v letošním programu. Počítá se s tím, že úpravy vstoupí do života od 1. ledna 1969. Jak nás informovali pracovníci ministerstva práce a sociálních věcí, navrhují se tyto změny:

PŘÍDAVEK NA VYŠŠÍ CENY

Ke všem důchodům se navrhuje vyplácet zvláštní přídavek, který by do jisté míry zmírnil zvyšující se životní náklady. Tento přídavek představuje v průměru zvýšení důchodů o 8 %. To neznamená, že by se každý důchod zvedl o 8 %. Např. u důchodu 300 Kčs měsíčně má být přídavek zhruba 11,5 %, u důchodu 1700,— Kčs asi 5 %. S dalšími přídavky se až do r. 1970 nepočítá. Zdravotní výbor NS doporučuje pravidelnou úpravu důchodu v relaci se zvýšením cen, ne déle než za dva roky, v případě potřeby každoročně. Na přídavek nemají mít nárok »noví důchodci«, kteří mohou odejít do důchodu po 31. 12. 1968. Zdůvodňuje se to tím, že jejich důchod bude »příznivěji« vypočítán za poslední léta, kdy rostly nominální mzdy.

VÝHODY PRACUJÍCÍM DŮCHODCŮM

Až dosud pracující důchodce měl možnost »vylepšit« si svůj důchod — o 4 % za každý rok — až do hranice důchodu 1600 Kčs (III. kategorie) měsíčně. Stávalo se, že když tohoto stropu dosáhl, přestal pracovat, ačkoliv mu to jeho fyzické síly dovolovaly a jeho práci společnost potřebovala. Od 1. ledna se tato hranice má posunout až na 2500 Kčs měsíčně.

CO S NEJNIŽŠÍMI DŮCHODY

Osamělým důchodcům (včetně invalidů), tj. těm, kteří nevyživují žádného rodinného příslušníka, se má zvýšit důchod na 435 Kčs měsíčně. Vyživují-li rodinného příslušníka, má být minimální důchod 640 Kčs měsíčně. Je-li rodinným příslušníkem manželka (mající vlastní důchod nebo důchod manželky), mají oba důchody dosáhnout aspoň 750 Kčs měsíčně. Podmínkou je, aby důchod byl hlavním zdrojem výživy. Obdobně se mají zvýšit důchody sociální, důchod vdovský a důchod rodičů přiznaný před 1. 1. 1957. Tato úprava se má týkat také důchodů družstevních rolníků a osob samostatně hospodařících.

VYŠŠÍ DŮCHODY ÚČASTNÍKŮM ODBOJE

Smyslem této úpravy je zvýhodnit občana, který se účastnil odboje, zasloužil se o národně osvobozenecký boj Čechů a Slováků. Navrhuje se úprava důchodového zabezpečení účastníkům odboje a pozůstalým.

Za každý započatý rok účasti v odboji se má zvýšit starobní a invalidní důchod, a to podle skupiny odboje. U účastníků I. skupiny se navrhuje zvýšení o 120 Kčs měsíčně za každý rok účasti v odboji, u II. a III. skupiny o 100 Kčs, u odboje IV. skupiny o 80 Kčs. Dále se počítá s tím, že účastník odboje I. skupiny by měl minimální důchod (starobní, invalidní a sociální) 1400 Kčs měsíčně, účastník odboje II. skupiny minimálně 1200 Kčs, III. skupiny 1000 Kčs a IV. skupiny nejméně 800 Kčs. Dále by měli účastníci odboje I. a II. skupiny nárok na starobní důchod v 55 až 57 letech. Dřívější odchod do důchodu se zdůvodňuje tím, že v odboji a koncentračních táborech si lidé většinou poškodili zdraví.

Rozdělení účastníků odboje do 4 skupin se má řídit v podstatě délkou a intenzitou odboje. Nárok na zvýšený důchod budou mít jen ti občané, jimž účast v odboji potvrdí příslušný vojenský orgán.

Novelizace zákona se má dále týkat některých dalších drobnějších úprav, jako je např. zlepšení vdovám (mírnější krácení důchodu), manželkám družstevních rolníků a soukromě hospodařících atd. Tyto úpravy se však týkají menšího okruhu občanů.

Celkové vylepšení dosavadních důchodů představuje téměř dvě miliardy korun za rok 1969. Jestliže loni průměrný starobní důchod zaměstnanců byl 761 Kčs, v příštím roce se má zvýšit na 853 Kčs. Lze namítnout, že to není mnoho. Jistě, je to jen první splátka důchodcům na dluh z uplynulých let. A je to první krok k realizaci koncepce sociální politiky, která obsahuje humánnější cíle než praxe minulá.

(aš)

RUDÉ PRÁVO, 8. října 1968, str. 2.

Všechny stokoruny jsou pravé

PRAHA 7. října (ČTK) — V posledních týdnech se v naší veřejnosti objevily domněnky o výskytu padělků 100Kčs bankovek série Z, jejichž tiskový obrazec je asi o 2 mm delší než u ostatních sérií. Ústředí Státní banky československé ujišťuje veřejnost, že žádné padělky čs. peněz se nevyskytují.

Rozdíl v tiskovém obrazci bankovek 100 Kčs série Z asi o 2 mm je důsledkem nové technologie tisku na suchý papír. Při dřívějším tisku na vlhký papír se totiž po vysušení zmenšil rozměr tiskového obrazce.

SVOBODNÉ SLOVO, 8. října 1968, str. 5. 5/307/XI

Problémy federalizace

Kompetence federálních orgánů ● Zajištění národních zájmů

Státoprávní uspořádání, založené na národně teritoriálním principu, jak jsme je popsali v předchozích úvahách, předpokládá přesné vymezení kompetence federativních i národních orgánů České a Slovenské socialistické republiky. Ústavní zákon o federativním uspořádání tím, že určí kompetenci federativních orgánů zároveň nepřímo určí i kompetenci národních orgánů.

Cílem této úpravy je vyloučit případné kompetenční spory, které zbytečně ztěžují práci státních orgánů. Tato připomínka je na místě, neboť máme zkušenosti z minula, např. právní úprava postavení slovenských orgánů z Ústavy z r. 1960.

Kompetenci vymezit taxativně

Ústavní zákon o federaci by měl především určit výlučnou kompetenci federativních orgánů, a to v taxativně stanovených oblastech. Vše ostatní by mělo náležet národním orgánům. Bylo by zbytečné taxativně určovat výlučnou kompetenci národních orgánů. To je věcí národních ústav, které podle potřeb politického řízení si budou moci určit kompetenci svých orgánů. Nevylučuje to, aby se oba národy dohodly na stejném výchozím momentu.

Tato kompetence ústavního zákona o federalizaci vyplývá z představy o českém a slovenském národě jako nositelích suverenity, a ústavním zákoně jako o smlouvě mezi těmito dvěma partnery.

Zůstává tu ještě otázka možnosti společné kompetence v některých oblastech státní správy, které oba národy považují za součást své národní kompetence, ale z určitých důvodů uznávají za vhodné, aby byla vykonávána federálními orgány. Půjde o věci, které se bezprostředně nedotýkají národních zájmů, ale společná správa je pro oba partnery výhodná. Tato kompetence by měla být jen rámcově vymezena ústavním zákonem o federalizaci.

Dr. Michal LAKATOŠ

Neměla být však být dotčena možnost obou národů vzdát se kdykoli části své národní kompetence ve prospěch orgánů federativních. To musí zůstat výhradním právem obou národních orgánů.

Pravomoc federálního shromáždění

Rozsah zákonodárné provomoci federálního shromáždění bude dost složitým problémem ústavního zákona. Mimo pochybnost zůstává zákonodárná činnost ve věcech výlučně federálních. Nedovedu si však představit takovou konstrukci pravomoci federálního shromáždění, která se týká věcí, jejichž výkon patří do kompetence orgánů národních států. Pokud by toto řešení bylo přijato, bylo by komplikujícím prvkem. Vazba výkonných orgánů na zákonodárné a jejich účast na přípravě právních předpisů je zárukou kvality práce zákonodárce. Federace, v níž by se tento rozpor objevil, by sotva mohla fungovat bez konfliktních situací.

Záruky národních zájmů

Zárukou národních zájmů v rozhodování federálního shromáždění je dvoukomorová soustava, kde paritní zastoupení obou národů ve sněmovně národů a rovnoprávné postavení tohoto orgánu nedává možnost majorizace početně menšího národa. V ČNR se ozývaly hlasy, zda by nebylo lépe zakotvit v ústavním zákoně jednokomorové federální shromáždění a řešit nemožnost majorizace jinak. Domnívám se, že dvoukomorová soustava lépe a bez možných komplikací je s to garantovat národní zájmy obou národů. Platí to zejména v nynější politické situaci.

Další zárukou národních zájmů v rozhodování federálních shromáždění je zákaz majorizace. Měl by se týkat zejména změny ústavních poměrů, federativního národohospodářského plánu, rozpočtu a daňového zákonodárství. Dobré účty dělají dobré přátele — to platí.

Jaká federální vláda?

Koho zajímají mocenské zájmy, vidí hlavní problém v tom, zda má být silná či slabá federální vláda — z hlediska její kompetence. Ústavní zákon by se měl řídit cílem federativního uspořádání. Výlučně federativní kompetence by měla být stanovena ve věcech, jejichž správa je základem, jako např. obrana, zahraniční politika atd. Kompetence federálních orgánů by se měla však také týkat širšího okruhu správy (zahraniční obchod, finance, doprava, spoje atd.).

Fungování federalizace předpokládá také existenci orgánů, které náš nynější systém nezná, jako je např. ústavní soud správní soudnictví, včetně správních soudů a koordinace tvorby právních předpisů, bude třeba domyslet do všech důsledků.

Ústavní záruky činnosti federativních orgánů státní správy by měly spočívat i v samém personálním složení těchto orgánů. V létech 1945—1948 se osvědčila instituce státních tajemníků. Na její tradice je možno navázat.

A jak v hospodářství?

Úvahy, týkající se budoucího systému hospodářství v ČSSR, vyústují v závěr, že nové federativní uspořádání by mělo vyjít z chápání čs. hospodářství jako syntézy dvou národních ekonomik — české a slovenské — fungující v rámci jednotného trhu, společné měny, volného pohybu pracovních sil a peněžních fondů. To znamená jednotné zásady hospodářské politiky v obou částech federace.

Ty zásady lze uskutečnit jen za předpokladu oddělení státní sféry od hospodářského podnikání. Federalizace by ve značné míře mohla vytvořit situaci, kdy nový ekonomický model v ČSSR by se stal faktem. Kompetence federativních orgánů by se omezovala ve sféře hospodářství jen na správu (hospodářskou politiku), uskutečňovanou především právním regulováním (stanovením pravidel pro hospodářský život) a dozíráním na jejich zachovávání, nikoli přímou podnikatelskou činností federativních orgánů.

★

Je už říjen, zákon má být přijat v jeho závěru. Je zájmem nás všech aby všechny tyto politické — a pro nás tak důležité otázky byly vyřešeny co nejodpovědněji, v zájmu obou našich národů a i v zájmu společného jejich státu.

ZEMĚDĚLSKÉ NOVINY, 7. října 1968, str. 3.

6/307/XI

Nad jedním anonymem

JAK ODVOLAT POSLANCE MNV

V těchto dnech nám přišel anonymní dopis, jehož obsah však nechceme čtenářům tajit. Spíše bychom rádi znali jejich mínění.

„*Věděli jsme dobře,*" *začíná nepodepsaný autor,* „*že náš MNV (následuje jméno obce) je až na nepatrné výjimky stoupencem předlednové politiky Antonína Novotného. Mysleli jsme však, že po srpnových tragických událostech funkcionáři prohlédnou — jako téměř celý národ... Počínají si však i nadále tak diktátorsky jako před lednem, a protože jsou všeho schopni, jsme proti nim bezbranní, všichni se jich pro jejich bezohlednost bojíme. Za jakoukoli pomoc Vám budeme vděční. A odpusťte, že se nepodepíši, jistě chápete důvody.*"

Ano, chápeme důvody. Ztratí-li poslanec MNV důvěru svých voličů, nemá už funkci vykonávat. Je třeba jej odvolat. A nejlépe na návrh skupiny voličů, kteří písemně uvedou důvody, nejlépe radě MNV, která svolá plenární zasedání MNV, kde stížnost přednese. Dále pak se stížnosti seznámí i voliče příslušného obvodu, kteří se k práci svého poslance vyjádří. V tom může významně pomoci organizační odbor ONV, kam by stěžovatelé měli poslat kopii svých připomínek, které jsou důvodem pro vyslovení nedůvěry svému poslanci. Teprve potom nastává nová volba náhradního poslance.

Je třeba uvážit, že nové volby do národních výborů mají být uspořádány v první polovině příštího roku. Zdálo by se tedy, že výměna poslance jaksi nestojí za to. Avšak uvažme, že lidé nechtějí trpět v žádném případě jakékoli návraty k předlednovým manýrům. A i když je možné, že by se projednávání stížnosti voličů protáhlo třeba i k termínu nových voleb, je správné nestrpět diktátorské počínání a takovou stížnost podat. Vytváří se tím situace, která může příznivě ovlivnit nové volby, v nichž by měli být zvoleni tajně a demokraticky jenom ti lidé, kteří mají plnou důvěru voličů, kteří uskutečňují zcela otevřenou politiku. Taková stížnost se také může stát zárukou, že o příslušném poslanci se voliči dozvědí pravdu a nebudou jej už nikdy volit do odpovědných funkcí. (-j-)

ZEMĚDĚLSKÉ NOVINY, 8. října 1968, str. 5.

KDO VYSVĚTLÍ TYTO ROZDÍLY?

Prosil bych o zveřejnění té mé trošky do mlýna dějin. Jde o postavení soukromých zemědělců.

Každý asi ví, na jakých pozemcích hospodaříme, takových, které většinou nešly scelit, na cípech u lesů, stráních a kopcích. Mnohé z nich by asi zůstaly ležet ladem a byla by z nich semeniště plevelů. Mnoho z nás sice nemohlo vždy splnit předepsané dodávky, které byly pokaždé o mnoho větší než se patřilo, ale chci zdůraznit, že jsme nikdy nedostali žádný ani korunu podpory, ani kilo krmiv a že to, co jsme dodávali, bylo jen a jen z vlastních zdrojů. Přitom bych rád věděl, kolik stát investoval ročně na 1 ha do zemědělství?

Platíme ročně kolem 1000 Kčs daní z 1 ha, přitom nám průmysl nedodává vůbec žádné stroje, ba ani ostří k pluhu. Že se musí platit daně, to člověk pochopí, proč ale větší než jiní, když máme horší pozemky. Proč ještě dostáváme za 100 l mléka 4 kg krmiv a JZD 8 kg? Proč ještě také teď platíme za strojená hnojiva přibližně o 30 % více? A proč, mohl-li bych si už koupit nějaký stroj, musím zaplatit navíc k ceně 30 % daně z obratu a přitom jsou sklady plné?

Proč naše manželky nejsou důchodově zabezpečeny jako jediná pracující vrstva národa. Vždyť ony jsou nejen spolupracovnice, ale i spolumajitelky.

A odstraní někdo vůbec ty nejhorší křivdy, když se prováděly HTÚP. Někdo možná namítne, že je nás málo, že nestojí za to, se s námi zabývat. Ale jen na okrese Benešov jsme dodali v loňském roce mimo jiné 4200 q masa, a to je asi dost.

Snad jsem použil dost tvrdých slov, ale věřte, nám byla v minulosti řečena daleko horší. K minulosti bych podotkl, že se našlo hodně lidí, kteří na našem útlaku budovali ne socialismus, ale svou kariéru, takoví, kterým je dnes rozhlas, televize, noviny, prostě demokracie protivná.

Josef VOLŠICKÝ,
Křižov okres Benešov

ZEMĚDĚLSKÉ NOVINY, 8. října 1968, str. 1. a 6. 7/307/XI

Oč jde architektům

Podle informací, kterých se dostalo novinářům na zvláštní besedě, vstupuje do důležité fáze jednání o návrhu na organizaci řízení v oblasti tvorby životního prostředí, územního plánování a investiční činnosti, který čeští i slovenští architekti předložili příslušným činitelům jménem svých národních svazů i svazu ústředního. Oč v něm jde?

Vyslechnuvše stručnou, ale výstižnou analýzu poměrů v oblasti řízení československé výstavby v minulých letech z úst architektů, můžeme patrně lapidárně konstatovat, že jim jde o další — a nepřeženeme, když řekneme zoufalý — pokus prosadit proti úzce účelovým výrobním zájmům stavebnictví konečně vyšší, kulturnější a političtější zájem naší výstavby. Neboť stavebnictví a výstavba není totéž — a lze se nejspíš plným právem obávat, že v tomto směru obrodný duch a obrodné myšlení poslednové sotva už prorazí kopou byrokratické a praktické strnulosti zájmů. Architektům totiž není jedno, co po nich zůstane budoucím. My máme v architektuře nemalou minulost a ani současnost není bezbarvá, jen kdyby jí, jak se zdá, nebral dech neustálý zápas dokonce už několika generací o postavení a smysl architektury jako národního umění a jako kulturní síly, která je schopna proměnit cihlu v kamínek umělecké mozaiky.

Čtenář si sotva může udělat představu o smyslu a náplni neutuchajícího a dosud bezmocného úsilí architektů, když o smyslu a poslání jejich díla nemá páru zpravidla ani ten, kdo jejich činnost řídí. Příklad za mnoho jiných: když se po nespočtu nejrůznějších „střechových" institucí zrodily útvary hlavních architektů, aby hned od počátku prokázaly nové a slibné možnosti, už je zase nový zákon o NV převádí z postavení myslícího orgánu do ranku oněch odborů národních výborů, které tak významně slynou více než duchovní potencí svými razítky a tiskopisy.

Oč tedy jde architektům? O takový systém řízení a organizace veškeré činnosti, která souvisí s jejich tvůrčím úsilím, jenž by problematiku životního prostředí a investiční koncepce konečně začal také chápat jako kus kulturní politiky, celonárodního vzdělanostního zájmu — a ne jenom plnění výrobních norem. Aby tvůrčí svoboda architektů, ze všech tvůrčích uměleckých svobod nejvíce spjatá se společenskou objednávkou, byla pochopena a hlavně podporována jako pramen velkých národních možností, tedy, aby byla pochopena jako svoboda ducha i činů a ne jenom nápadů a představ. Aby architektura konečně přestala být chápána jako nástroj uspokojování potřeb průmyslové stavební výroby a aby bylo vzato na vědomí, že má mimo jiné také povinnost uspokojovat nároky spotřebitelů a zároveň tyto nároky ve spotřebiteli pěstovat, zvyšovat a upevňovat, neboť s tím souvisí úroveň hmotné kultury a přes ni i pověst národů. Jdou tedy architekti především cestou zájmů nás všech proti těm mocenským výrobním zájmům, které tolik snížily ne-li katastrofálně likvidovaly možnosti československé výstavby, co do pestrosti, krásy, oduševnělosti, kulturnosti — a koneckonců také kvality.

Architekti předkládají svůj návrh na nové uspořádání věcí, jež s tím vším souvisí, v naději, že poslednový kurs zdravého rozumu a citu pro význam věcí v životě a politice států dovede konečně jejich vlastně už třiadvacetileté snažení k cíli. Stane se to opravdu? Jsme rozhodnuti osud jejich návrhu bedlivě sledovat a veřejnost informovat.

ZEMĚDĚLSKÉ NOVINY, 8. října 1968, str. 1. a 2. 8/307/XI

Svaz měst a obcí vstupuje do života

Samospráva - předpoklad úspěchu

Právě ve dnech 21. a 22. srpna se sešli v Praze zástupci 35 českých, moravských a slezských měst, zastupující tři miliony obyvatel, aby založili Svaz českých, moravských a slezských měst a obcí. Byla zvolena rada a rozhodnuto, že zástupci měst a obcí se znovu sejdou 9. října, aby podepsali zakládací listinu. Dojde k tomu v době, kdy bude v Praze zasedat výkonný výbor Světové organizace sdružených měst. Počítá se, že zakládací listinu podepíší představitelé 83 našich měst, tedy už poloviny obyvatel.

Proč vzniká tato mohutná organizace? Citujme alespoň čtyři pasáže z jejího programového prohlášení:

■ Dosavadní systém direktivně administrativních metod řízení nejen v hospodářské a politické, ale i v kulturně sociální oblasti postihl velmi tvrdě především města a obce. Soustředění moci, hmotných a finančních prostředků na vyšších stupních řízení mělo za následek zbyrokratizování správy veřejných věcí. Přineslo navíc i těžkopádný a nivelizovaný systém administrativního rozdělování materiálových a finančních prostředků. Způsobilo omezení možností široké iniciativy a zabránilo plnému uplatnění mimořádných talentů, tvůrčí fantazie, organizačních schopností, místně tradičních zvyklostí, zdravého lokálně patriotického nadšení a řady jiných vlastností, které v systému obecní samosprávy přinášely nesmírné hodnoty a pomáhaly rychle zvelebovat vesnice a města.

■ Města a obce v minulém období velmi zchátraly, jejich vzhled je zanedbaný. Proto bude zapotřebí, aby byly místním orgánům vráceny prostředky pro jejich obnovu a modernizaci. Centrální řízení bytové a občanské výstavby skončilo hořkým zklamáním nejen pro občany, ale i pro odpovědné činitele ústředních orgánů.

■ Jedním z důležitých principů demokratické správy je přiblížení výkonů státní správy občanům. Požadujeme proto, abychom mohli vybudovat aparát městských a místních národních výborů tak, aby záležitosti občanů vyřizovali kvalifikovaní, přiměřeně placení úředníci, bez ohledu na jejich politickou příslušnost. Musí se likvidovat názor, že národní výbory jsou dobré pro umisťování kádrů, které se neosvědčily v jiných politických funkcích.

■ Zkušenosti z minulých let nás poučily, že vyšší stupně národních výborů nemohou obhájit zvláštní zájmy obcí a měst. V nové soustavě řízení a ve federativním uspořádání státu budou muset plnit tyto složky především politickosprávní funkce a jejich zaměření nebude vždy totožné s ideou a cílem územní samosprávy. Zájmy měst a obcí může proto obhajovat jedině jejich orgán, jimi založený a volený, podléhající jejich kontrole a spjatý svou existencí s jejich činností a úspěchy.

☆

Vzniká organizace, která by mohla v budoucnosti sehrát významnou úlohu v demokratizaci, v boji s byrokratismem a v rozvoji obcí, opřenou o iniciativu talentovaných místních lidí. Přinášíme o tom rozhovor s gen. tajemníkem Svazu měst a obcí **Ant. Řehákem**, náměstkem ministra kultury, a **Ing. Miroslavem Kovaříkem, CSc.**, z Ústavu státní správy.

— Jak se rodil návrh na založení Svazu měst a obcí?

Samospráva obcí má u nás značnou pokrokovou tradici. Právě v místních samosprávných orgánech se u nás nejvíce prosazovala demokracie a humanistická práva občanů. Tady také často vyrůstali naši přední politici a jiní veřejní činitelé. To bylo správné: Rozuměli pak obecní politice a měli porozumění pro každodenní potřeby občanů.

Na tyto tradice je třeba právě dnes, v souladu s akčním programem, navázat.

Myšlenka vznikla v Ústavu státní správy. Než dostala konkrétní podobu, vhodnou pro naše podmínky, byly prostudovány zkušenosti 85 podobných svazů, které dnes ve světě existují. Seznamovali jsme se i přímo s jejich činností, například v Holandsku, Irsku, ve Francii. Ve světě jsou tyto svazy významnými partnery vlády — bez jednání s nimi se nepřijme ani jedno opatření, které se dotýká života obcí.

— Zatím zprostředkovaly zájmy a požadavky vůči vládním orgánům ONV a zvláště KNV. Domníváte se, že to nestačí?

Tyto orgány jsou především vykonavateli rozhodnutí nadřízených orgánů. Jak víme ze zkušenosti, bezprostřední zájmy obcí však bývají i protichůdné, a právě Svaz měst a obcí jako jejich demokratický samosprávný orgán, má tyto zájmy vyjadřovat a tím ovlivňovat rozhodování vlády. Může se tedy stát jejím dobrým pomocníkem. Přitom sám nebude státní správou řízen, jen ovlivňován.

Řekněme to ještě jinak: Svaz by měl být článkem, který zprostředkuje ochranu zájmů každého občana. Vláda pak bude moci lépe formulovat svá opatření — a ta se prostřednictvím Svazu dostanou přímo a nezkresleně přímo do obcí.

Pomůže to i vyšším stupňům řízení, protože Svaz bude jistě řadu jejich požadavků podporovat, například v oblasti kulturní a sociální výstavby, ale v racionalizaci státní správy.

— Počítá Svaz s činností na pomoc městům a obcím při řešení odborných otázek jejich rozvoje?

Samozřejmě. Bude zakládat sekce pro jednotlivé činnosti a ty budou členským obcím radit a pomáhat, aby řešily své problémy a záměry kvalifikovaně. Tyto sekce budou zakládány podle potřeb obcí a samozřejmě i prostředků, které bude mít Svaz k dispozici. Přitom ovšem bude rozsah činností záviset také na tom, jakého samosprávního postavení obce prostřednictvím svého Svazu dosáhnou. Například dnes je na KNV centralizováno kolem 80 % investic. Jsou zde také koncentrováni odborní pracovníci, kteří v souvislosti s tím obstarávají agendu, např. požadavky na investice v oblasti infrastruktury, hlavně bytové výstavby. Nyní bude třeba posoudit, jaká část těchto prostředků — finančních i hmotných — by měla přejít přímo na města a obce. Jsme přesvědčeni, že kdyby se o bytovku staraly přímo obce, určitě by přišly na to, jak to udělat, aby zde nové domy opravdu stály.

— Zatím Svaz sdružuje hlavně města. Počítá se i s malými obcemi?

I ty by měly ve vlastním zájmu do Svazu vstoupit už proto, aby dosáhly změny v rozdělování prostředků pro svůj rozvoj. A myslím, že právě ty budou potřebovat řadu služeb, které chce Svaz organizovat, např. při řešení otázek prostředí, nančního hospodaření, zakládní malých podniků, budová vlastní správy atd.

Počítá se s tím, že ve Sva budou také zájmové skupiny o cí, které mají podobné post vení. Jedna z nich by prá sdružovala malé obce. Jiné z se sdruží obce a města pohr ničních oblastí nebo určitý krajových oblastí apod., lázeňsl města atd. To umožní nalé nejlepší způsob, jak řešit jejic specifickou problematiku.

Zaznamenal -klm-

VEČERNÍ PRAHA, 8. října 1968, str. 2.

9/307/XI

SI MYSLÍ

Nespravedlivě mrtví

Jak oznámily před několika dny naše noviny, dopadli v pondělí 30. září příslušníci Veřejné bezpečnosti v Praze posledního z pachatelů surové vraždy bulharského vojáka, mladšího seržanta Nikolaje Cvetkova. Došlo k ní v noci z 9. na 10. září a pachatelé jsou tři již dříve trestaní mladí muži. Seržanta N. Cvetkova, který je požádal o svezení, v autě zavraždili a odtáhli do lesa.

Každým poctivým člověkem takový čin otřese; byl zmařen lidský život, kdesi v Bulharsku se Nikolaje nedočkají jeho matka a otec, manželka nebo milá. V současné době — jak stálo v novinách — jsou všichni tři pachatelé ve vazbě a čeká je spravedlivý trest. Ať budou odsouzeni k čemukoliv, zavražděnému tím život už nikdo nevrátí. Ale společnost zatím nezná jiný prostředek proti násilníkům než spravedlivý trest. Jen ten může dát ostatním lidem pocit, že nejsou vydáni zvůli na pospas, a snad i odradit budoucí pachatele čehokoliv.

Proto musí být objasněna i násilná smrt československých občanů, kteří přišli o život za mimořádných podmínek v několika uplynulých týdnech. Jak řekl ve svém televizním a rozhlasovém projevu 14. září člen předsednictva a tajemník ÚV KSČ Z. Mlynář, »šlo o tragické náhody a omyly, tito lidé nepozvedli zbraň proti nikomu«. Tedy i oni — muži, ženy, chlapci, dívky a děti — jsou nespravedlivě mrtví. Ani jich se otcové, matky, manželky a děti nedočkali. Vyšetření příčin, za nichž přišli o život, vyžaduje právo, které v této zemi platí a které bylo schváleno jejími nejvyššími státními orgány. Tím spíš, že mimořádné situace mohly využít různé nekalé živly, jež v sobě nosí kterákoliv společnost a které v každém zapraskání laťkového plotu práva vidí šanci pro sebe. Tak tomu bylo i v případě bulharského vojáka.

Jedno bezprávi plodí další a ten řetěz je pak nekonečný.

OLGA ŠULCOVÁ

HUDEBNÍ ROZHLEDY, č.18/68, září 68, str. 537 a 538.

Prostor nejsvobodnější

BOHUMIL KARÁSEK

Jsou zákonitosti, které se ve styku s uměním vyjevují v podstatě jen profesionálům, a jsou zákonitosti, jejichž působnost cítí každý člověk, k jehož srdci a rozumu umění tak či onak proniká. Jednou takovouto zákonitostí, která platí asi obecně, je obsahově mnohoznačná funkce a moc umělecké tvorby. Pravděpodobně ona je zárukou, že největší díla minulosti s námi žijí jako poselství svých tvůrců tak, jako by byli s námi jejich autoři, tak jako by byla smazána mezi nimi a námi propast času, která nás dělí, propast společenských systémů, v nichž žili oni a v nichž žijeme my. Velké umělecké dílo má vždycky schopnost vzít na sebe cosi velmi přítomného, velmi aktuálního, velmi naléhavého a říci své poselství lidem, kteří potřebují posilující doušek jistoty a pravdy.

Naší generaci tuto poučku velmi dobře vštípil život, který jsme žili byť ještě velmi mladí za fašistické okupace naší země. Nikdy nezapomeneme na pocity, s jakými jsme naslouchali Libuši a Prodané nevěstě, kterou v Národním divadle řídil Václav Talich, nikdy nezapomeneme, jak nám zněla Má vlast v podání České filharmonie a jak k nám hovořilo Smetanovo klavírní dílo, když jeho skladby v neprodyšně vyprodané síni hrával Jan Heřman. A nebyl to samozřejmě jen Smetana. I drahá hudba Dvořákova a Janáčkova k nám tak zněla, i hudba Sukova, Novákova, i hudba všech našich skladatelů současných, kteří dovedli říci řečí tónů ještě víc, než mohli tehdy naši básníci. Tím v ničem nepodceňují slavnou tradici naší literatury a vzpomínám na doby, v nichž jsme jako v breviáři čítali

verše Nezvalovy, Seifertovy, Halasovy. A nikdy nezapomeneme, jakými tóny k nám zněla všecka velká, humanismu a pokroku oddaná světová kultura. Co jsme vyposlouchávali z Mozartovy Kouzelné flétny, co z Beethovenových symfonií, byť je vysílal třebas i tehdejší Deutschlandsender.

Dny, které prožíváme po jedenadvacátém srpnu, kdy na suverénní území našeho státu vstoupila cizí vojska, nám starším připomněly tuto skutečnost umění a našim dětem ji daly pocítit tak, že na ni do smrti nezapomenou. Stojíme tváří v tvář realitě, která se každému z nás a zejména nám, kteří jsme spjali své životy s Komunistickou stranou Československa, zdála být vůbec nemyslitelná a přesto tato realita tady je a třeba si říci, že jako už tolikrát v dějinách našich národů se tu propadly jistoty, které jsme pokládali za nad své životy pevnější.

To, co nám zbylo, však není málo. Víme všichni velmi dobře, že skutečnost, že český a slovenský národ nebyl mocnostmi Evropy na věky vyhlazen z mapy tohoto kontinentu, je jedním z velkých paradoxů historie. Naše národy vždycky na těžké chvíle ve své historii odpověděly zdviženou šíjí, hrdým čelem a nezdolným úsilím vydržet, vytrvat a do skutečnosti uvést svůj sen o svobodě, o pokroku a o demokracii. Už z husitských dob máme tyto zkušenosti. Tehdy celá Evropa mocných vládců povstala proti hnutí, v němž právem můžeme vidět zárodky socialismu a komunismu, které se zrodilo na hoře Tábor. A slova pravých kazatelů nacházela v srdcích našich lidí vždy nejúrodnější půdu právě tak, jako jsme dovedli odmítnout falešné preláty. A všichni dobře víme, jakou roli v tomto zápase všeho lidu mělo naše umění. Bouřilo, podněcovalo v zápasech za naše ideály, vytvářelo v srdcích našich lidí prostory, kam utlačovatelé nemohli nikdy proniknout.

HUDEBNÍ ROZHLEDY, č. 18/68, září 1968, str. 537. a 538.

HUDEBNÍ ROZHLEDY, č. 18/68, září 1968, str. 548. a 549.

FEJETON

ZÁŘIJOVÝ SMÍCH

„Ale budete-li dobře naslouchat v oněch posledních zářijových dnech, uslyšíte, malověrní, že kdesi v hloubce zní přece jenom silný smích a víra. Je zakleta v plodech a vinné šťávě, je zakleta v pocitu, že vše, co máme, je dílo lidských rukou, přítomných i minulých."

Jiří Marek

Je začátek září. Před týdnem začala koncertní a divadelní sezóna. Vlastně měla začít. Dnes bych byla asi na koncertě nebo v divadle. Takhle sedím doma a listuji v útlé knížce. Čtu: Po nástupišti, podél vlaku utíká Žid a volá: „Rubinstein! Rubinstein!" Z jednoho kupé vystrčí hlavu nějaký cestující — v tom mu vrazí ten z perónu facku a utíká zase zpátky. Všichni se smějí, i ten postižený. Poslyšte, povídá udiveně pán, co sedí naproti: „My se smějeme vám, ale čemu se smějete vy?" — Budete se divit! — Já přece nejsem Rubinstein!"

Absurdní, že! Ale my se vlastně nemusíme nad touto absurditou pozastavovat. I nás možná oné noci přepadl trochu šílený smích. Smích smíšený se slzami. To bylo v prvních okamžicích. Teď máme čas uvažovat o tom, odkud přišla ta rána a proč. Odpověď na první otázku není příliš složitá. Ale o to víc bolí. Avšak člověk se učí po celý život. Odpověď na druhou otázku už je trochu složitější nebo alespoň obšírnější. Po řadě tíživých let se v naší komunistické straně našli lidé, kteří dokázali nazvat pravým jménem zločiny, jimiž bylo poskvrněno dobré jméno nejprogresivnější síly naší společnosti. Tito lidé udělali účinné kroky, aby byly odstraněny křivdy. Celý národ přijal zákon o rehabilitacích s úlevou. Byl nastoupen kurs důvěry k lidem. Začal přinášet dobré ovoce. Lidé začali straně věřit. — Pak přišla ta noc, dlouhá noc.

A tak se zase celý národ — uprostřed dvacátého století — vrací do hlubin své minulosti, odkud zaznívá husitský chorál. Aby v ní hledal kořeny zápasů neustále obnovovaných, zápasů o to, aby „slovo boží bylo svobodně a bez příkazy od křesťanských kněží zvěstováno a kázáno". Jinými slovy: kořeny zápasů o to, zda budeme slepě poslušni daného dogmatu nebo zda budeme usilovat o postižení pravého smyslu socialismu. Kritičnost k hlásanému, pochybování, diskuse jako základ demokracie — to je svět naší minulosti i přítomnosti. Svět lidí, kteří používají argumentů, ne líbovůle. Pocit sjednocení v tomto světě je posilující. Současně si uvědomujeme stále intenzivněji, jak mnoho záleží na kontaktech se světem ostatním. Máme příliš čerstvou zkušenost, jak nám nedávná hermetická uzavřenost uškodila. Jak snadno se v uzavřených prostorech pokřivuje skutečný obrys věcí, jak se zdravý rozum bez nedostatku dialogu ocitá na soušt, jak se pomalu vytrácí smysl pro míru svobody. V hudební oblasti se například s pozůstatky této izolace potýkáme dodnes.

Ale zatím, pro domo sua, je nejdůležitější jediné východisko: Leden. Má především mravní význam. Proto je rozhodující i pro další cesty umění. Bylo to krátké období, ale dokázalo lidi napřímit, dát jim sebedůvěru, ale také pocit společenské odpovědnosti. Je skvělou skutečností, že v minulých dnech jsme mohli v praxi ocenit, co to znamená, jsou-li lidé sjednoceni myšlenkou moudrého humanistického socialismu. Nikdo nebude pochybovat, co znamená taková atmosféra, taková mentalita pro ty, kteří umění vytvářejí, i pro ty, kteří je budou přijímat.

Neboť zase stojíme tváří v tvář světu absurdit. Zase se k minulosti obracíme ne pro vzpomínku, ale pro poučení, pro návod k jednání. Ale nejen to. Najednou jsme nuceni všechno to, co jsme žili v uplynulých desetiletích posuzovat a hodnotit z hlediska tohoto dnešního konce.

Kdysi byl národ soustavně laděn do optimismu. Nejen frázemi oficiálních osob. Také frázovitou hudbou. Byli jsme v té době většinou dobře manipulovatelní. Dnes jsme o zkušenost bohatší a máme mnohem méně optimismu. Bude se s námi hůř manipulovat. I hudba by na tom mohla mít svůj podíl. Možná, že skladatelé, budou-li dobře naslouchat, uslyší přece jenom ten silný smích a víru z hlubin. Jejich hudba pak bude, jako jsme nyní my.

Jsme bez iluzí, ale jsme živí; máme zraněná srdce, ale zbystřený rozum.

Eva Pensdorfová

OBRODA, nový časopis Čs. strany lidové začal vycházet dnem 9. října 1968. Šéfredaktorem je Jiří Sůva. V čele prvního čísla jsou fotografie, citáty a myšlenky A. Dubčeka, L.Svobody, O. Černíka a J. Smrkovského z konce srpna a začátku září. Podle tiráže je OBRODA nástupce časopisu DŮVĚRNÍK /Obroda č. 1 - Důvěrník č. 14/ Obroda byla původně deníkem lidové strany v Brně, který byl zrušen v únoru 1952.

Magna charta zásad o tom, jak dělat nebo nedělat časopis

Možná, že tato charta není magna, ale docela malá. Tím však neztrácí na důležitosti.

ZÁSADA PRVÁ

Pohlédněte na to, jak se časopisy dělají dnes. Asi takto: Sestav redakci a rozděl resorty tak, aby si redaktoři navzájem překáželi. Připoj k tomu nejméně 20člennou redakční radu, pokud možno ty, kdo jsou zároveň v redakčních radách jiných časopisů. Nechť jsou to nesourodí lidé, kteří si nejsou schopni navzájem porozumět. Každé rozhodnutí redakce či rady nechť je nalézáno tak, aby každý přitom potlačil svou subjektivnost a zastával jen objektivní pohled, takže veškerá zaujatost, která je vždy osobní, a veškerá živost, která nemůže být neosobní, zmizí a rokování se změní v pronášení obecných pravd, či polopravd nebo frází. Když je takto veškerá tvůrčí jiskra uhašena, vrať ten který projednávaný rukopis bez podpisu a odůvodnění, jen s podpisem sekretářky a s jejím pozdravem. Místo tohoto rukopisu přijmi takový, který nemusíš ani číst, neboť je zaštítěn jakýmkoliv štítem. Tak to pěkně dělej, upékej, opékej a nos na stůl. Výsledek bude spolehlivá nuda.

ZÁSADA DRUHÁ

Časopis budoucnosti se dělá jinak. Především osobně. Místo sboru, který rozptyluje odpovědnost, zvol 1—3 osobnosti, které půjdou do toho s vykasanými rukávy. Kdo neví, jak se kasají rukávy, nechť se nepokouší dělat časopis.

ZÁSADA TŘETÍ

Časopis musí být živý. Co je to živost, ptali se mrtvol? To, co se cítí jako živé. Co člověka pálí, dopaluje, rozpaluje. To je živé.

ZÁSADA ČTVRTÁ

Hledej vztah k dnešku. Ale to nejsou senzace dne, ani módy roku. Aktualita je to, co vytváří a dotváří současného člověka, co jej pálí, dopaluje, rozpaluje. Může to být aktualita století stará.

ZÁSADA PÁTÁ

Dobývej pravdu. Co je pravda, ptal se Pilát. To, co není ve jermanech ani v diktátech linií a náladách vkusu a šalbě předsudků. Pravda je tam, kde člověka něco pálí, dopaluje, rozpaluje. Nepalčivá pravda, neutrální pravda, studená pravda buď nazývána svým pravým jménem lží. Pravda tryská z hlubin, nikoli z betonu.

ZÁSADA ŠESTÁ

Tým redakce musí být sehrán. Ale budiž sehrán na uvedených zásadách, nikoli na principu mocenské nadutosti a chytrého egoismu. Jinak je to jen parta, která se vyzná.

ZÁSADA SEDMÁ

Shromáždi tisíc lidí a zkoumej jejich povrch. Místo pravdy jedné dostaneš pravd mnoho, a ještě relativních. Vezmi však jednoho člověka a zkoumej ho až po „komůrku jeho srdce" (Komenský) a zjistíš, že tam je pravda jediná, zrcadlící celé lidstvo. A o tu bojuj, protože časopis musí bojovat. Bojovat tam, kde to pálí, proti tomu, co dopaluje, za to, co rozpaluje.

KAMIL BEDNÁŘ

OBRODA, č. 1/68, 9. října 1968, str. 4.

12/307/XI

Licenční výroba automobilů v ČSSR

JOSEF ŠKRÁBEK

I když podzim 1968 bude zcela ve znamení starostí o základní otázky našeho bytí, neměli bychom dopustit, aby došlo k rozhodnutí o licenční výrobě automobilů bez povšimnutí veřejnosti. Pro statisíce neuspokojených čekatelů a miliony zájemců byla zpráva o jednání s představiteli japonských automobilek jednoznačně přijemnou záležitostí.

Volně a jen všeobecně formulované technické parametry jsou pro naše poměry téměř fantastické. Obsah motoru do 600 ccm a rychlost vozu kolem 150 km. Není divu, že většina dnešních i budoucích motoristů div nejásá. Dokonce i cena má být velmi nízká.

Není pochyby, že je možno vyrobit rychlý vůz s malým motorem. Toho lze dosáhnout jen splněním dvou podmínek: předně musí mít motor vysoký kompresní poměr a pracovat na nejvyšší obrátky, dále se jedná o nízkou váhu vozu, čehož lze dosáhnout použitím drahých materiálů a hlavně — malými rozměry.

I když nám zahraniční partner prodá dokumentaci, není tím zaručeno, že budoucí pracovníci (dosud neexistující továrny) dokáží vyrobit právě to nejnáročnější v tomto oboru, totiž malý rychlý automobil.

Proč vůbec máme volit malý motor? Jeho jedinou technickou výhodou je malá váha. Samotná spotřeba benzinu spočívá do velké míry na výkonu a nikoliv na obsahu. Automobil udávané charakteristiky si bezpochyby vyžádá nejkvalitnější benzín, který je všude dražší. Vysoké obrátky zvyšují spotřebu a zrychlují opotřebování.

Lze předpokládat, že auto uvedených výkonů nebude mít větší vnitřní rozměry než dnešní Fiat 850. Statisíce nedočkavých čekatelů je sice nadšeno vidinou naší hondy, musí si však uvědomit, že průměrná váha našeho občana ani jeho rozměry nejsou zanedbatelné a nároky na objem přepravovaných zavazadel stále stoupají.

Důležitější než problémy technické jsou hlediska provozní, bezpečnost cestujících a situace budoucího trhu. Při stejné konstrukci, kvalitě materiálu i zpracování je zřejmě trvanlivější ten motor, který pracuje s velkou rezervou výkonu. Nový volkswagen 411 s motorem 1700 ccm dosahuje rychlosti jen 143 km/h. Kde existuje možnost výběru, tam se stále větší počet zákazníků rozhoduje pro rozměrné vozy s předimenzovanými motory, jejichž maximální rychlost nehodlají využívat. Volbu často rozhoduje šířka sedadel, velikost zavazadlového prostoru a pověst výrobce.

Budeme-li sledovat předpokládaný vývoj trhu zemí RVHP, musíme si povšimnout, že s výjimkou Maďarska mají všechny země v úmyslu vyrábět automobily zhruba stejné kategorie. Rozměrově větší je pak již jen volha. Vůz třídy Opel Rekord, Ford Taunus M 17—20, Austin 1800 se na Východě nevyskytuje ani ve zvažovaných výhledových plánech. Také naše nová škodovka s předním náhonem (asi 1500 ccm) nebude patřit do této kategorie, která nachází stále větší odbyt všude, kde je nabízena.

Vezmeme-li v úvahu malý, lehký a rychlý vůz, musíme připustit, že bude vyžadovat řidiče nejen zkušeného, ale i řidiče s rychlým postřehem, navíc pak vozovku s kvalitním povrchem. Lehkost vozu a jeho rychlost mohou být příčinou nejen většího počtu havárií, ale i vážnějších následků každé z nich.

Výroba aut v licenci je podnětným impulsem pro modernizaci dalších výrobních odvětví. Japonská snaha proniknout na evropský trh může být důvodem mimořádně výhodných nabídek. Jenže malá honda je technologicky i materiálově náročnější než větší automobil. Ani zpráva o nízké ceně není právě hodnověrná. Honda je velmi drahá značka. Malá kubatura motoru nemůže podstatně ovlivnit cenu. Při stejné produktivitě výroby lze o málo snížit cenu automobilu, zmenšíme-li o hodně jeho rozměry. Tím však snížíme jeho užitné vlastnosti i bezpečnost. Volba většího typu je nejen správnější, ale i výrobně snazší. Provoz většího typu přinese větší užitek a méně mrtvol.

I když nevěřím v nízkou cenu malé hondy, soudím, že by se tento exkluzivní model dobře prodával omezené klientele v západní Evropě. Trh, který potřebuje ročně kolem 5 miliónů nových automobilů, je schopen přijmout 50—100 tisíc kvalitních aut. Ale domácí prodejní základna nebude po přechodu na ekonomické ceny zaručena. Malá honda je zřejmě typickým exportním zbožím japonska, které prodává za vysokou cenu svou promyšlenou konstrukci, kvalitní materiál i práci. To vše v relativně malém výrobku, jehož rozměry i váha jsou výhodné i při zámořské přepravě, čímž nechci tvrdit, že jsou omezovány právě z tohoto důvodu.

Složitost dnešní situace by neměla být důvodem k rezignaci na zamýšlené rozšíření výroby automobilů. Náš trh bude jednou v budoucnosti potřebovat ročně přes 300 000 vozů. Nevíme kdy, ale jednou to bude. Připočteme-li k tomu životní nezbytnost exportu, stane se zřejmě půl miliónu automobilů optimální roční výrobou. Pochopitelně až v budoucnosti.

Každý velký výrobce musí dodávat celou velikostní řadu, aby zákazník při své rostoucí kupěschopnosti mohl zůstat u stejné značky i při změně nároků. Záleží na schopnosti výrobce, jak daleco dokáže i při velkém sortimentu zachovat jednotnou výrobu některých částí, společný prodej i servis.

Licenční dohoda by měla navazovat na naši dosavadní výrobu, anebo by naopak tato naše dosavadní produkce měla získat možnost vyvíjet svůj nový model jako vůz navazující na tuto licenční produkci. Prostě nepřipravovat dvě na sebe nenavazující produkce, ale i každou eventuálně nově budovanou výrobu plánovat z hlediska výhod, které skýtá ucelená řada typů rozdílných velikostí.

OBRODA, č.1/68, 9. října 1968, str. 7.

13/307/XI

KŘESŤANSTVÍ A SVĚTOVÝ NÁZOR

P. LUBOMÍR ROSENREITER

Pracovní návrh programu Československé strany lidové ve svém úvodu definuje ČSL jako „nezávislou demokratickou politickou stranu československých státních občanů, kteří se hlásí ke křesťanskému světovému názoru. Vychází z pokrokových tradic křesťanskosociálního hnutí a ze současného vývoje křesťanských názorů na rozvoj lidské společnosti".

V současném politickém životě našeho státu stává se ČSL právě svým křesťanským charakterem specifickým útvarem, a tak se význačně liší od svých politických partnerů ve svazku Národní fronty. Je proto z tohoto důvodu velmi potřebné jak pro vnitřní vývoj strany, tak pro její pochopení širokou veřejností, aby jasně a výrazně upřesnila svou koncepci „křesťanského světového názoru", a to především proto, že ČSL se prohlašuje už ne za stranu katolíků, za niž je namnoze dosud považována, ale za stranu všech křesťanů bez rozdílu církevní příslušnosti, které se snaží získat do svých řad a jejichž zájmy slibuje zastupovat. Proto zde musí dojít k vyhraněné diferenciaci.

Každý, kdo je alespoň průměrně seznámen se současnou situací v křesťanství, ví, že jednotlivé církve a křesťanská seskupení různě a často velmi odlišně chápou svou křesťanskost. Domnívám se, že právě v tomto směru si ČSL stanovila značně nesnadný úkol, uvážíme-li např. komplikovanou problematiku ekumenického snažení křesťanských církví, které ekumenismus, tedy snahu po jednotě, chápou jako problém dlouhodobý. Perspektivy sjednocení zůstávají podle prohlášení čelných církevních představitelů stále ještě hodně vzdálené a jejich realizace si vyžádá hodně dobré vůle, úsilí a obětí. Musíme si být vědomi, že se zde jedná o překonání staletých předsudků, zakořeněného konzervativismu, nedůvěry a celé řady jiných překážek, ne přihlížíme-li k zásadním otázkám dogmatického charakteru.

S tím musíme počítat ve stranické práci i my, chceme-li do svých řad získat křesťany nekatolických vyznání a vytvořit nový typ moderní, opravdu všekřesťanské strany, v níž by se příslušníci různých vyznání a církví cítili doma.

Čtenář jistě pochopil, že v tomto bodě jde ještě o víc než o nějaký typ konfesní federalizace. Používáme ho proto především z pozice ekumenického hnutí. Zde se křesťanské církve dohodly na hledání a zdůrazňování toho, co je jim společné a blízké ve sféře věroučné i zájmové, a pak na vzájemné spolupráci v duchu vzájemné vážnosti, lásky a přátelství. Jde tedy o určení jakéhosi společného jmenovatele, o to, co je všem křesťanům společné. Proto se musíme pokusit i my lidovci najít dobrou a při tom všem i z hlediska věroučného přijatelnou definici křesťanskosti naší strany.

Všimněte si, prosím, že záměrně nehovořím o křesťanství, ale o křesťanskosti. Zatímco pod výrazem křesťanství chápu celou, úplnou, nezměněnou a nezměnitelnou soustavu pravd a norem Kristova náboženství zjeveného, křesťanskost chápu jako určitou konkrétní a dějinně proměnlivou tvářnost či způsob, jímž se tato nadpřirozená náboženská soustava projevuje a uskutečňuje v čase. Podobně diferencuje i německý protestantský teolog dr. Emil Fuchs. Pochopitelně každá křesťanská církev má svou koncepci christianismu a christianity.

Je samozřejmé, že politická strana křesťanského typu nemůže a ani nesmí suplovat církve a ani žádným způsobem ovlivňovat jejich učení o struktuře, ale může a má poskytnout křesťanům různých vyznání možnost, aby se uplatnili právě jako křesťané své konfese ve veřejném a politickém životě, aniž by se byť v nejmenším dostali do rozporu se zákony a věroučnými i morálními normami své církve.

Druhý vatikánský koncil v Dekretu o ekumenismu, s nímž projevila alespoň v hlavních rysech souhlas i většina protestantských pozorovatelů a dalších teologů, by nás měl inspirovat k pokusu o jistý druh křesťanského politického ekumenismu, který by mohl vytvořit základnu k sjednocení křesťanů v jejich vlastní politické straně. Můžeme a máme se navzájem sejít v mnohých společných snahách, například, jak připomíná Dekret o ekumenismu, ve snaze o správné chápání důstojnosti lidské osoby, o zabezpečení dobra míru, o aplikaci Evangelia při řešení sociálních otázek, ve spolupráci na vývoji vědy a umění v křesťanském duchu, využití všech prostředků ke zmírnění běd naší doby, jako je hlad a katastrofy, analfabetismus a bída, nedostatek bytů a nespravedlivá rozdělení hodnot. V této spolupráci, pokračuje čl. 12. Dekretu, se mohou všichni, kteří věří v Krista, přiučit, jak se navzájem lépe poznat, projevovat si více vážnosti a připravit cestu k jednotě křesťanů.

Věřím, že v našem národě i v ČSL máme dost lidí schopných tyto požadavky uskutečnit. Pochopitelně je třeba se pečlivě varovat před ambicióznimi jedinci, kariéristy a jiným živly. Naproti tomu se snažíme k této činnosti získat všechny čestné a obětavé lidi, zapálené pro společnou věc a chápající svou práci především jako službu národu, vlasti a nikoliv v poslední řadě též Bohu.

Tím se dostáváme k možnosti pokusit se pochopit význam pojmu „křesťanský světový názor". Nejprve si musíme uvědomit, že ne všem křesťanům nebo křesťanským církvím je tento termín přijatelný. Obávám se, že časté a zevšeobecňující používání tohoto termínu se stalo už vžitou frází, aniž se někdo hlouběji zamýšlí nad jeho obsahem, podobně jako když božídarový křesťan o sobě prohlašuje, že je „hluboce nábožensky založeným člověkem". V samotné teologii se tento výraz nepoužívá. Vzniká tedy otázka, zda vůbec existuje nějaký křesťanský světový názor, anebo do jaké míry, kdy, za jakých okolností a v jakých souvislostech můžeme, případně máme, tento výraz používat.

Podle významného německého teologa z řádu Tovaryšstva Ježíšova Karla Rahnera „za světový názor ve formálním a neutrálním smyslu můžeme považovat vyčerpávajícím způsobem dosažený celkový úsudek o každé metafyzické, náboženské, etické (a přitom teoretické a existenciální) všeobecné skutečnosti (včetně Boha). Takto chápáno, bylo by i poselství zjevení božího a jeho přijetí ve víře světovým názorem.

Je však třeba absolutně, kvalitativně rozlišovat mezi vírou (spočívající na božím zjevení a milosti) a člověkem, který vytváří učení o světě a životě. V tomto případě bude dobře za světový názor považovat to druhé, tedy člověkem vytvořené učení o světě a životě. Potom nutně vznikne otázka o vztahu víry k světovému názoru, neboť i věřící má kromě své víry svůj světový názor, tj. souhrn svých historicky podmíněných empirických a filosofických (výrezných nebo netematických) názorů na svět, které odrážejí jeho historickou podmíněnost jako tvora, jeho historické předpoklady, jeho hříšnost a jeho obranicenost. Ve správném světovém názoru chápe se člověk jako ono jsoucno, které v jednotě transcendence a historičnosti je otevřené pro možné absolutní působení boží, tedy pro zjevení. Poslušně přijaté zjevení bude mít vždy kritickou funkci také vůči světovému názoru; bude ale také vždy slyšeno a vyjadřováno pomocí prostředků, které poskytuje světový názor. Proto pluralismus světového názoru (v jednotném čísle i v plurálu) a víry musí být trpělivě snášen a obojí se nesmí jedno druhému navzájem uzavírat. Tento pluralismus nemůže být nikdy povýšen na absolutní jednotný systém, neboť na takový monopol si ani křesťanská víra nečiní nárok" (Rahner — Vorgrimler: „Kleines theologisches Wörterbuch", Herder 1967).

Na základě této úvahy můžeme dojít k závěru, že neexistuje jednotný křesťanský světový názor ve smyslu absolutní univerzální platnosti, ale jednotlivé názory křesťanů nebo jejich seskupení. Proto myslím, že by bylo vhodnější hovořit o naší straně jako o straně křesťansky věřících občanů, z nichž každý pochopitelně má podle své církevní příslušnosti a podle míry své víry svůj světový názor. Bylo by dobré zdůraznit v programu ČSL onen pluralismus světového názoru a víry, jak o něm mluví Rahner. Z tohoto základu by potom mělo vycházet i vytváření ideologie strany jako základu jejího politického programu a jeho konfrontace s programy ostatních politických stran a směrů, zvláště marxistického typu.

Jestliže potom příslušník ČSL takto přijme program strany a nestane se jenom jejím formálním členem, pomáhá křesťanský charakter strany formovat i jeho osobnost a do politiky a do veřejného života vůbec pak vstupuje křesťanský morální prvek, který spolupůsobí k tomu, aby život společnosti, v našem případě demokratický socialismus, dostal onen humanistický rys, svou lidskou tvář, jak je to cílem našeho obrodného procesu. To zdůrazňují i poznatky současné moderní psychologie, která učí, že osobnost a její světový názor k sobě neoddělitelně náležejí.

Světový názor vyrůstá z vnitřní nutnosti z duševně intelektuální svébytnosti jednotlivce a je velmi silným výrazem povahy. Už Fichte řekl, že to, jaký člověk je, závisí na tom, jakou si zvolí filosofii. Světový názor jakožto souhrn myšlení, představ a idejí o celku světa a postavení člověka v něm je odpovědí na otázku o smyslu a řádu světa. Tak jednotlivec ve svém osobním světovém názoru vyslovuje to, co hledá jako smysl života a poznává jako jeho řád. Vycházíme-li z předpokladu, že charakter je konstantním hodnocením jevů, potom charakter a světový názor bezprostředně spolu souvisejí. Hodnocení jevů jednotlivcem se totiž jednou odráží v praxi jeho života a podruhé v teorii světového názoru (viz Heinz Remplein „Psychologie der Persönlichkeit", Ernst Reinhardt Verlag, München/Basel 1965). Jestliže takto budeme hledat svůj správný světový názor a chápat jej jako konkrétní vyjádření své víry, můžeme svou úvahu zakončit citací několika vět z dokumentu Druhého vatikánského sněmu „O církvi v dnešním světě". V článku 57. čteme: „Když člověk prací svých rukou nebo pomocí techniky vzdělává zemi, aby přinesla plody a stala se důstojným obydlím celé lidské rodiny, a když vědomě přijme svou účast na utváření života v společenských útvarech, vykonává boží úradek, zjevený na počátku časů, aby si podrobil zemi a zdokonaloval stvořené a sám sebe vzdělával; zároveň zachovává velké Kristovo přikázání, aby se postavil do služeb bratří."

DISKUSE O PROGRAMU ČSL

OBRODA, č. 1/68, 9. října 1968, str. 8.

14/307/XI

DOMINIK PECKA

BARBAR V NÁS

Rozrušena čtením o hanebnostech období deformací u nás říká mi při náhodném setkání paní profesorka R. S.: „Já jsem si vždycky myslila, že jenom Němci jsou barbaři."

Ano, považovali jsme se za lepší a ušlechtilejší než jiní národové, podobně jako stáří Helénové, od nichž máme slovo barbar. To onomatopoické slovo napodobuje znění cizí, nesrozumitelné řeči. Původně jím označovali Řekové bez příhany cizince mluvící jinak než řecky (srovnej původ slova „Němec" — člověk jakoby němý, kterému není rozumět), ale brzy se s ním spojoval i význam kulturní méněcennosti. Protiva Heléna a barbara je v podstatě protiva svobody a otroctví. Podle vyprávění Hérodotova bránila se v soutěskách Thermopyl hrstka Sparťanů proti Xerxovým hordám poháněným do boje důtkami. Spartští poslové, kteří upadli do perské moci, byli přemlouváni, aby se poddali perskému králi. Slibovalo se jim, že jako zdatní mužové budou od něho ctěni a odměněni. Odpověděli, že Peršané mohou takto mluvit jen proto, že znají pouze jednu ze dvou věcí, totiž otroctví. Kdyby však věděli, jak krásná je svoboda, rozhodli by se zápasit o ni všemi silami.

Řekové nebyli národovci v moderním herdrovském smyslu. Ale pocit nadřazenosti měli. V dialogu Menexenos praví Platón k chvále Athéňanů, kteří se vzepřeli požadavkům Peršanů: „Tak čestný je tedy lid naší obce, svobodný, pevný, zdravý a od přirozenosti protibarbarský, protože to jsou čistě Helénové, nesmíšení s barbary." Ale že nebyl zaslepený nacionalista, je nejlépe patrné ze Symposia, kde uvádí, co všichni lidé, Helléni i barbaři, mají společné: uctívání mužů, kteří vykonali mnoho krásných činů. V Zákonech čerpá i z dějin barbarů příklady ctnosti a vysoko cení egyptskou vzdělanost.

Rozdíl mezi Helény a barbary vidí Aristoteles jen ve stupni otrockosti: Je-li pravda, že otrockost je obecná lidská vlastnost, znamená to, že není lidí zcela neotrockých. V tom pak je vysvětlení, že barbar se může kdykoli vynořit z našeho středu a z našeho podzemí.

Již před sto lety předpověděl Saint-Bonnet: „Tradice a instituce jsou rozbity, principy se zamhlívají, rozum vytrácí; Evropa, ať staví hráze, nebo ať čeká vnitřní nápor barbarů." Sto let později vidí již Rathenau, že na jevišti dějin vystupuje „vertikální barbar", to je barbar, který nepřichází ani z východu ani ze západu, nýbrž, který se vynořuje přímo z našeho nitra. Ten barbar je podle lékaře Picarda člověk „diskontinuitní", podle ekonoma Röpkeho člověk „inhumánní", podle sociologa Sorokina člověk netvůrčí, podle psychologa C. G. Junga člověk vykořeněný, podle protestantského teologa Denise de Rougemonta člověk démonický.

Nietzscheovská „plavá bestie" není a nebyla výlučnou vlastností Němců. Je to bestie skrývající se v každém člověku. Jejím cílem je panovat, hlídat, postrkovat, pohánět, kořistit, týrat a vraždit. Je pravda, že takové věci se děly na světě vždy. Ale nikdo se neodvažoval tvrdit, že to je pokrok, vzdělanost a svoboda. Jako každý barbar, má i vertikální barbar svou řeč, vlastně neřeč. Řeč je k dorozumívání. Smysl řeči je pravda. Ale vertikální barbar se nechce dorozumívat. Chce panovat. A jeho řeč je řež. Vězení, která buduje a naplňuje k udržení své moci, nejsou vězení, nýbrž nápravná zařízení. Široce rozvětvená síť udavačů není policejní bonapartismus, nýbrž soustava kolektivní bezpečnosti. Na bráně koncentračního tábora je cynický nápis „Arbeit macht frei". Nic se neoznačuje pravým jménem: zdražení je úprava cen, úpadek je měnová reforma, svoboda je uvědomělá nutnost, diktatura je demokracie, dosazování určitých lidí do veřejných funkcí jsou volby.

I v Řecku byla období, kdy se stalo zvykem špatné věci označovat krásnými názvy. Již Solón nazval svou velkou konfiskaci majetku odbřemeněním (seisasthela). Nevěstky se nazývaly hetéry (družky), daně se označovaly jako příspěvky (syntaxeis), žaláře jako obydlí (oikéma), lupiči jako získatelé (poristai). To by ovšem bylo možno pokládat za pouhé slovní odstíny, kdyby Thukydides ve své třetí knize to odhodnocení slov neoznačil jako doprovodný zjev rozkladu a úpadku. Nenazývají-li se věci pravými jmény a nesmějí-li se tak nazývat, není to jen klam, nýbrž i těžký příznak krize, krize mravní, hospodářské a politické. Ovšem krize hospodářská a politická je jen výrazem krize mravní.

Znamení krize je vepsáno v čelo moderního člověka. Počátkem dvacátého století dozníval ještě v myslích Evropanů osvícenství osmnáctého věku. Tomu osvícenství dával zdánlivě za pravdu rozmach přírodních věd a techniky. Jenomže pokrok vědy a techniky není jediný pokrok. K čemu mají sloužit výboje vědy a techniky, zdali prospěchu, či zkáze lidstva, to už není otázka přírodních věd nebo techniky, nýbrž otázka mravní. Ani věda, ani technika není s to zakročit, aby její výsledky nepadly do rukou barbarů. Základní a naprosto nezbytný je vedle jiných pokroků pokrok mravní. Pokračujeme, jsme-li lepší dnes než jsme byli včera. Jinak ne.

Moderní člověk je člověk autonomní, zdůrazňující sebe, odpoutaný od vyšších vazeb. Od doby renesanční obrací člověk veškeré své úsilí k zvládnutí vnější přírody. Ale jen nepatrné úsilí věnuje zvládnutí přírody vnitřní, svých zlých náklonností. Nevchází, jak by měl, denně do tvrdé, sebevýchovné školy a téměř vůbec nepracuje na svém mravním zdokonalení. Je to jen inteligentní barbar.

Zbývá již jen tvrdá otázka, zdali by se mohl z našich hlubin vynořit ten barbar, kdyby nepředcházelo znetvoření křesťanských ideálů. Je-li pohoršením deformace socialismu, je nemenším pohoršením deformace křesťanství. Neboť není-li křesťan opravdu a cele křesťanem, je deformován, a tudíž spoluodpovědný za barbarství světa. A klopýtě-li na své cestě, anebo nedělá nic jiného, než že zaujímá postoj povýšeného karatele cizích hříchů, místo aby se kál z vlastních, je to velké pohoršení. A je to možná jediné, původní a pravé pohoršení tohoto světa.

REPORTÉR, č. 37/68, 26. 9. - 2.10.1968, str. 11.

15/307/XI

ČESTMÍR KOŽUŠNÍK

HOSPODÁŘSTVÍ

JAK DÁL V NAŠÍ EKONOMICE

/ Výňatky /

Základní otázkou, na kterou budeme muset odpovědět, je, zda máme i do budoucna pokračovat v dosavadní hospodářské politice uskutečňování ekonomické reformy, tedy realizace nové soustavy řízení. Snad se zdá odpověď po zkušenostech minulého vývoje a po všech těch několikaletých diskusích jednoznačná. Ale určitě nebude tak jednoduché ji naplnit skutky. Víme přece, s jakými obtížemi se tento kurs hospodářské politiky prosazoval před lednem. Mnohým, kterým starý systém řízení umožňoval pohodlný život a kterým dával do rukou hospodářskou moc bez hmotné odpovědnosti a bez účinné kontroly, nebyl nový kurs hospodářské politiky po chuti. Víme také, že po lednu obcházeli zkrachovaní politikové typu Antonína Novotného závody a líčili pracujícím barvitě hrůzy, které je postihnou, bude-li se tento kurs hospodářské politiky realizovat. A dnes znovu — snad z nevědomosti — se ozývají hlasy, které k novému ekonomickému modelu a jménům jeho iniciátorů přidávají nejrůznější přívlastky, straší návratem ke kapitalismu a stejně jako Antonín Novotný po lednu slibují utrpení našim národům, jestliže by se nový ekonomický model stal v naší zemi skutkem.

Proto je třeba znovu a znovu připomínat prameny, z nichž ideje nové ekonomické soustavy prýštily. Tyto ideje se nezrodily až po lednu. Byly zakotveny v usneseních XIII. sjezdu strany a začaly se realizovat už dávno před lednem. Leden jen pomohl odvalit balvany, které jejich uskutečňování stály v cestě.

Není nejmenšího důvodu, racionálně motivovaného, proč bychom měli ustupovat od této koncepce hospodářské reformy, která byla zformulována v akčním programu strany a v programovém prohlášení vlády z dubna t. r. Tento závěr je myslím pro každého, kdo vládne rozumem a komu více než vlastní bydlo leží na srdci osud této země a socialistických perspektiv jejího vývoje, zcela jednoznačný.

A jestliže jsou lidé kteří k novému ekonomickému modelu, jejž jsme u nás začali realizovat, připojují různé přívlastky, je vhodné je upozornit, že ani hospodářské reformy uskutečňované v Sovětském svazu, NDR, Maďarsku, Bulharsku a Polsku by se neobešly bez podobných přívlastků, kdyby se např. měly posuzovat z hlediska některých tezí, vyslovených v „Ekonomických problémech socialismu v SSSR" a ve své době pokládaných za jedině pravověrné.

Celá historie lidstva dokazuje, že žádné nové společenské zřízení se nemohlo natrvalo udržet pouze přitažlivostí svých abstraktních ideálů ani silou svých zbraní. Zvítězilo definitivně tehdy, jestliže bylo s to lidem fakticky nabídnout více jak ve sféře jejich materiálního, tak duchovního života, vyšší životní úroveň a větší míru hospodářské i duchovní svobody. Socialismus není v tomto ohledu výjimkou. Z této základní pravdy jsme vycházeli při formulování koncepce hospodářské reformy jako nedílné součásti širšího boje za socialismus. A v jejím respektování je jediná šance pro socialistický zítřek našich národů.

NA AKTUÁLNÍ TÉMA

JAKÁ VÝCHODISKA

JIŘÍ HOCHMAN

Při posuzování konečných možných východisek ze situace, která vznikla v důsledku 21. srpna, je nutné analyzovat odděleně i ve vzájemné souvislosti řadu faktorů. Především ty, jichž působení není krátkodobé, ale časově delší, přičemž některé z těchto faktorů mají i relativně t r v a l o u časovou platnost.

Tento rozbor nelze přitom dělat jednorázově. Bude třeba se k němu čas od času vracet a „opravovat" závěry podle měnící se situace.

Jde zejména o tyto faktory, resp. o tyto okruhy otázek:

1. Smysl a pozadí 21. srpna
2. Světová situace, tj. především kvantita a kvalita mocenského soupeření a jejích konkrétní souvislosti s Československem
3. Situace v socialistickém táboře
4. Situace v mezinárodním komunistickém hnutí
5. Vnitřní situace v Československu.

Je jasné, že o mnoha z těchto otázek je dnes poněkud nesnadné se volně vyjadřovat s přihlédnutím k tomu, že mezi závazky, které naši představitelé v Moskvě převzali, patří i nemalá omezení pro sdělovací prostředky. Je nicméně třeba se o to únosným způsobem pokusit.

I.

K rozhodnutí vojensky zasáhnout do vývoje v Československu nedošlo ani rychle, ani nahodile. Případ byl zcela odlišný od impulsivního způsobu, jakým na jaře 1965 rozhodl president Johnson o americkém vojenském zásahu v Dominikánské republice. Jediná zjistitelná analogie je v nepřesných informacích a přehnaných obavách nad tím, že další vývoj povede k narušení bezpečnostní rovnováhy v jedné či druhé sféře. Na rozdíl od dominikánského případu však v případě Československa předcházely dlouhé úvahy a přípravy **včetně** tendence zaměřit se na jiný postup než vojenský zásah. Škola, která pochybovala o vhodnosti a potřebnosti takového kroku, existovala a existuje, což se mj. zřetelně projevilo i v samotném provedení zásahu, v nerovnoměrné připravenosti vojenské a politické složky operace i v její nevyrovnané gradaci. Události samy již daly této tendenci za pravdu, ale prakticky (veřejně) se to může z řady důvodů projevit teprve během doby.

Jestliže se již v moskevském komuniké neobjevuje verdikt o kontrarevoluci a k podstatným osobním změnám v ČSSR nakonec nedochází, lze to považovat za — nikoli jediné — potvrzení toho závěru, že to nebyly ohledy striktně ideologické, které byly motivem.

Naproti tomu se potvrzují ohledy mocenské, ohledy bezpečnostního zájmu, avšak žádná hlubší a objektivnější analýza ani skutečné situace v Československu, ani případného ohrožení evropské dělicí čáry před 21. srpnem neodkrývá oprávněnost obav z oblasti strategické. Jestliže přesto rozhodovaly mocenské úvahy, byly spíše povahy politické než bezpečnostní, spíše osobní než teritoriální. Vysvětlení je v tom, že demokratizační proces v Československu směřoval k odrytí mocenského monopolu zavedené politické vrstvy. Z vývojového hlediska je to však spíše fenomen revoluční než kontrarevoluční, i když na samo rozhodnutí musel mít prakticky stejný vliv.

II.

V úvaze, která předcházela zásahu, se z hlediska širokých strategických souvislostí muselo nejdříve přihlížet k tomu, do jaké míry může akce způsobit nějaké vážnější komplikace v hlavní velmocenské relaci (SSSR—USA). Informace o tom, že Washington byl předem zpraven, je třeba považovat za správné. Oboustranně byla podniknuta opatření, aby operace nevyvolala nedorozumění či dokonce nepředvídaný přímý styk na dělicí čáře, což by mohlo jinak vést k nedozírné tragédii. Platnost jaltské úpravy se předem vzájemně potvrdila. To vše je přirozené, uvážíme-li, že ani jedna ze supervelmocí nemá zájem na vzájemném zničení kvůli záležitosti v globálním měřítku podružné.

Je to důležitý moment proto, že při zdůvodňování oprávněnosti ozbrojeného zásahu v Československu se zejména u obou našich severních sousedů aspoň po několik prvních dnů objevoval i argument, jako by 20. srpna večer Československo — a tím i ostatní socialistické země — stálo tváří v tvář eminentní vojenské invazi ze Západu. Nic to nepotvrzuje. V poslední době před 20. srpnem nedošlo např. k žádnému posílení amerických vojsk v západním Německu, další jednotky byly naopak odvolány v souvislosti s potřebami vietnamské války. Bundeswehr sám není schopen vlastní ofenzivní operace proti zemím Varšavské smlouvy. Tento argument je proto nepodložený a uvážíme-li, že o nic podloženější není ani argument s kontrarevolucí (vypuštěný z moskevského komuniké i protokolu), zbývá skutečně pouze motivace politicko-mocenská.

Když se podnikala opatření k vyloučení riskantních nahodilostí na evropské dělicí čáře v souvislosti s obsazováním Československa, přihlíželo se přitom pouze ke komplikacím bezprostředním. Jsou zde však i komplikace dlouhodobé, z nichž některé se již začaly projevovat a jiné se mohou exponovat později, např. od ledna 1969 v souvislosti s inaugurací nového amerického presidenta.

Co totiž mj. přichází, je zesílení nikdy dostatečně nepřekonaného ofenzivního antikomunismu v USA. Jeho výsledkem může být volební triumf Nixona a posléze zpomalení, ne-li ochromení a zvrat procesu zmírňování mezinárodního napětí. Tato okolnost je mimochodem všemi rysy svého působení pro nás a naše aspirace krajně nepříznivá.

Pokud jde o sovětsko-čínské vztahy, nemohl na ně mít zásah v Československu, zejména v dlouhodobém smyslu žádný vliv. Případ bezpochyby poskytuje širší prostor pro zdůvodnění nynějšího zahraničně politického kursu ČLR, ale na vnitřní dynamiku vývoje sovětsko-čínských vztahů nemůže mít žádný vážnější dopad. Do jaké míry se projeví v dalším vývoji čínsko-amerických vztahů, je dosud nejasné. Patrně však pouze v souvislosti s posílením antikomunismu v USA.

Celkově je třeba počítat aspoň s dočasným zostřením situace především ve sféře hlavního mocenského a ideologického sporu za podmínek, kdy platforma západního antikomunismu, v posledních letech značně oslabená, byla nyní obohacena velmi účinným argumentem. Současně je třeba počítat s oslabením důvěry v závaznost starších i nově uzavíraných mezinárodních dohod, což nemusí být faktor pouze dočasné platnosti. Z toho nemůžeme mít žádnou radost ani jako internacionalisté, ani jako občané tohoto státu, protože to vcelku oslabuje zájmy socialismu i naše naděje na rychlé obnovení normálních domácích poměrů. Naše zájmy jsou těsně spjaty s uvolňováním mezinárodního napětí, s mírovým řešením sporných světových a evropských problémů.

III.

Ve všech socialistických zemích, jmenovitě v Evropě, postupně s nestejnou rychlostí a naléhavostí uzrávají podmínky pro nahrazení klasických politických struktur a forem porevoluční diktatury strukturami a formami socialistické demokracie. Společnost se mění: mění se její třídní „mapa", nastupují nové generace, průmyslová revoluce přechází v revoluci vědeckotechnickou. Vnitřní ekonomická základna protisocialistických sil slábne či úplně mizí, možnost aktivního zásahu zahraniční báze těchto sil je pevně podvázána socialistickým právem a zákonem. Existují ovšem rozdíly: např. v NDR nebo v Polsku dosud působí nikoli nevýznamný soukromý sektor a demokratizační proces ve stylu československého jara 1968 by tam na rozdíl od nás představoval zjevné riziko.

Na tempo demokratických forem působí i historické tradice, národní mentalita, starší politické zkušenosti. Na rozdíl od Československa, které prošlo více než stoletou praxí postupně se rozvíjejícího buržoazního parlamentarismu, má zbytek východní Evropy s buržoazní demokracií minimální nebo žádné zkušenosti. V Německu byla Výmarská republika dosti krátkou epizodou. Polsko, Maďarsko i Bulharsko byly až do osvobození v letech 1944-45 zaostalými, polofeudálními režimy a reakčnost Maďarska a Bulharska šla tak daleko, že ve druhé světové válce stály na straně hitlerovského Německa.

Avšak hlavní faktory, které zpomalují a brzdí v socialismu jinak přirozený proces vývoje k nejširší demokracii výrobní i politické, jsou jednak faktor mezinárodně bezpečnostní, jednak faktor politickomocenský. Prvnímu je nutné se podřizovat přiměřeně velikosti a vážnosti hrozby, kterou imperialismus pořád ještě představuje. Druhý je třeba překonávat, protože přináší bolestné deformace, poutá a ochromuje tvůrčí energii socialistické společnosti a objektivně posiluje pozice mezinárodní buržoazie v neprospěch dělnického a komunistického hnutí kapitalistického světa.

Překonávání politickomocenského faktoru jako hlavní bariéry pro rozvoj socialistické demokracie, bude zřejmě dlouhým údobím s mnoha dramatickými událostmi. Nelze však připustit, že George Orwell měl ve svém „1984" pravdu: v tom případě jsme žili a žijeme zbytečně. Vitalita a duchovní rezervy socialismu jsou obrovské. Musí se dříve či později všude prosadit, tak jak se již jednou kolosálně prosadily XX. sjezdem KSSS.

Pro celé socialistické společenství i pro postup socialistických myšlenek v nejširším mezinárodním smyslu by mělo rozhodující význam, kdyby v překonávání politicko-mocenské bariéry v procesu demokratické reformace socialismu učinili další krok opět Sovětský svaz. Jsou pro to mnohem příznivější objektivní podmínky než před dvanácti lety — sovětská společnost prodělala i za poslední čtyři roky od pádu N. S. Chruščovs obrovský pokrok, nastupuje skvěle vzdělaná, nově myslící, pokroková generace. V mocenské struktuře uzrává výměna generací. Přímo živelně se prosazuje moderní reforma řízení ekonomiky, roste váha a vliv početné vědecké obce. Žádná hořkost, vyvolaná u nás 21. srpnem, by neměla tyto věci zastínit. Máme však právo na názor, že 21. srpen byl tragický omyl; tento názor ostatně sdílí i mnoho osobností socialistického světa.

Mocensko-politickou sférou máme ovšem na mysli to, co je produktem nepřirozeného výběru lidí. Deformace padesátých let by u nás nebyly možné, kdyby se včas podařilo najít způsoby, jak zabránit v monopolizaci moci byrokracii. To se nepodařilo, zčásti i proto, že jsme si socialismus idealizovali a předpokládali jsme, že z něho demokracie vyrůstá automaticky. Dvacet let po Únoru vidíme, že automaticky ani nevyrůstá, ani se neoživuje. Vede se o ni tvrdý boj a má mezinárodní proporce. Je to hlavní soudobý politický problém socialismu, problém jeho budoucnosti a možná i problém jeho existence.

Je to také náš problém. To je podstata oné r e a l i t y, které se podřizujeme. Je zřejmě nereálné předpokládat, že změna by v tomto ohledu mohla nastat někde jinde než nejdříve v Sovětském svazu. Za nynější situace by mohl nějaký další experiment jinde přinést velmi složité situace, patrně ještě složitější než v našem případě. Svět nelze změnit z Prahy.

IV.

Ze všech sfér (kromě vnitřní československé), na něž vojenský zásah proti Československu nejtíživěji zapůsobil, je nejvíce postiženo mezinárodní komunistické hnutí. Především v západní Evropě; ve světovém měřítku to však není o mnoho lepší.

Skutečnost, že řada komunistických a dělnických stran se s 21. srpnem více či méně solidarizovala, by neměla nikoho klamat. Řada těchto stran má minimální masovou základnu a jejich vedení v mnoha případech působí v emigraci. Jiné jsou již u moci, ale společným jmenovatelem je zde ve většině případů to, že postoj byl určován jinými než normálními politickými ohledy.

Většina komunistických stran, které působí v podmínkách denního boje o sympatie veřejnosti s buržoazií, zaujala k akci „pěti" negativní postoj. Jsou mezi nimi i strany s tak velkou autoritou a tak silnou domácí podporou, jako jsou komunistické strany Itálie a Francie. Otevírala-li se pro tyto strany před 21. srpnem možnost povzbudivého působení našeho příkladu na socialismus v západní evropě, znamenal zásah v ČSSR těžkou ránu nejen pro komunistické strany (pro ty především), ale i pro některé sociálně demokratické strany, jmenovitě pro západoněmeckou. Z toho se radovat nemůžeme.

Argument, že socialismus — aspoň ve své dosavadní východoevropské formě — není schopen uspokojivě vyřešit problém demokracie, je základním argumentem západního antikomunismu. Komunisté v západní Evropě již na jaře pochopili, že Československo může tento argument rozbít.

Způsob přerušení našeho procesu ovšem nemůže v žádné solidní analýze opravňovat k závěru, že se „pravda potvrdila". I tak však události vydatně pomohly těm, kteří tento argument potřebují — tj. odpůrcům socialismu. Nejen to. Druhým důležitým argumentem západního antikomunismu byla až dosud známá teorie satelitismu. S přihlédnutím ke stávu věcí ve Střední a Jižní Americe to sice není argument nejpůsobivější, ale pro západní Evropu s jejím francouzským experimentem to každopádně argument je. Případ Rumunska jej poněkud oslabil; případ Československa mu dodal veškerou prchající „šťávu". Přitom Československo, jak se poukazuje, sledovalo cíle nesrovnatelně skromnější než svého času Francie.

Jsou zde samozřejmě značné rozdíly, ale propaganda tradičně zjednodušuje a v daném případě jí pohodlně stačí prostý optický dojem, který nelze odstranit.

Důsledkem je tedy především oslabení pozic komunistických stran v západní Evropě. Nelze dosud říci, nakolik se to podaří neutralizovat tím, že se vedení těchto stran od zásahu v ČSSR distancovala. Za druhé je důsledkem to, že uvnitř mezinárodního komunistického hnutí vznikl zásadní názorový konflikt, jehož produktem je bezprostředně zrušení původního termínu mezinárodní konference komunistických a dělnických stran. O její účelnosti byly sice pochyby i před 21. srpnem, ale aspoň naše strana spolu s mnoha dalšími zastávala názor, že porada je potřebná. Ani z těchto důsledků 21. srpna se nelze radovat.

21. srpen znamenal pro nás aspoň v jednom smyslu ránu ještě tvrdší než Mnichov nebo 15. březen 1939: je velký rozdíl, ubliží-li nám nepřítel a ubliží-li nám přítel.

Nelze ovšem klást mezi tehdejší a nynější události prosté rovnítko, a budoucnost to, doufejme, také potvrdí. Pro morální stav našich národů je však aspoň v této době a v době nejbližší hlavním faktorem to, že jsme do této krize vstoupili a překonáváme ji s vládou, které lze věřit, s českými lidmi, které by bylo zločinem nazývat kolaboranty. Skutečná tragédie by nastala teprve ve chvíli, kdyby se tato víra měla zklamat. Věříme, že se to nestane.

Veřejnosti — komunistům i nekomunistům — je a musí být v zájmu této národní morálky, sebedůvěry a odolnosti vůči skepsi a letargii naprosto jasné, že všechny nepopulární ústupky od našeho společenského pohybu před 21. srpnem se uskutečňují výhradně jako nezbytný produkt moskevského jednání. Nejde o to převzaté závazky obcházet a neplnit, to zjevně není možné. Jde však o to, aby nemohl vzniknout dojem, že např. návrat cenzury, destituce XIV. sjezdu KSČ, zachování těch, kdož zklamali v nejtěžší chvíli, aspoň v některých čelných funkcích, nebo průtahy se svoláním sjezdu české komunistické strany jsou rozhodnutími z vlastní vůle. Nadchází údobí citlivého ověřování důvěry a lidé budou posuzovat přísně a opatrně.

Nutnost najít ve veřejných vystoupeních rovnováhu mezi tím, co uspokojí doma a co uspokojí v zahraničí, klade na politiky veliké nároky. Lidé však budou bedlivě sledovat, zda se nedělá žádný zbytečný krok zpět před leden mimo hranice toho, co je skutečně nezbytné. Důvěra bude ohrožena ve chvíli, kdy vznikne dojem, že takový zbytečný krok se udělal. S odchodem vojsk z měst slábne vědomí přímého tlaku.

Předseda ČNR dr. Čestmír Císař např. prohlásil ve svém projevu z 18. září: „Považuji za historicky logické, politicky realistické, lidsky šťastné a oboustranně prospěšné, že došlo ke známým moskevským jednáním našich a sovětských představitelů a že tato jednání dospěla k závěrům, k jakým dospěla." Tento výrok, jak známo, vyvolal v naší veřejnosti nemalý údiv. Podřizovat se nevyhnutelnosti nepředpokládá, že ji musíme chválit: každý u nás ví, jaký byl chod událostí. Jazyk politických projevů je proto v této chvíli stejně citlivou věcí jako jejich obsah. Je možné si v tomto ohledu povšimnout i reakce, kterou vyvolala v českých zemích i na Slovensku poslední vystoupení dr. G. Husáka, ačkoli by v tomto případě stálo za to uvážit, zda některé Husákovy formulace nebyly dostatečně vyváženy zřejmou koncepčností a možná dokonce — dnes ještě dosti vzácným — vědomím toho, že 21. srpnu b y l o možné předejít.

Velmi důležitým polem pro veřejné posuzování celé této otázky, tj. otázky důvěry a udržení jednoty, jsou sdělovací prostředky. Dnešní podmínky je de facto vrhají do doby před lednem, ačkoli formálně i moskevské dokumenty polednový vývoj v principu schvalují. Situace sdělovacích prostředků tedy věci nezjednodušuje, ale komplikuje.

Do jaké míry přežijeme tuto složitou a obtížnou dobu ve zdraví nejen fyzickém, ale i morálním, zůstává otevřenou otázkou. Ti, kteří mají na svých bedrech veškerou odpovědnost, si tuto otázku jistě denně kladou. Ztratili přitom možnost denně si ověřovat veřejnou reakci na svou činnost prostřednictvím sdělovacích prostředků. Vládnout je dnes v Československu prací v nejobtížnějším prostředí.

Existují ovšem východiska. Tento rozbor naznačuje aspoň některá, i když žádné z nich není otázkou krátké doby. Lze ovšem zaslechnout nepříjemnou otázku: Východiska pro koho?

Ani tuto otázku nelze přejít. Může a musí jít pouze o východiska pro celou společnost, pro celou zemi, východiska v duchu polednové éry.

6 REPORTÉR, č.38/68, 2. - 9. 10.1968, str. 5. a 6.

SOUDNICTVÍ

INFORMACE Z PRVNÍ RUKY

Leckdo se ptal a ptá se: nevrátí se znovu padesátá léta? Nebudou zase vykonstruované monstrprocesy a šibenice? Nebude pokračovat éra deformací? Co nás čeká? Mluvilo se a mluví o zatýkání a perzekucích? Ale také se objevilo slovo: normalizace. Napadlo mě, co tomu říkají na Generální prokuratuře. Vymluví se na úřední tajemství — nebo? Šéf odboru vyšetřování dr. Jiří Kotlář mi nabídl židli, kávu a cigaretu — a řekl: ptejte se. Tak jsem se ptal...

● Co srpnové události? Jak se projevily ve vaší práci?

Dost. Už proto, že nápadně přibyly trestné činy; a nám zákon ukládá jednat, pokud je spáchán jakýkoliv trestný čin. A byly různé: dopravní nehody zaviněné cizími vojenskými řidiči, někteří neznalí dopravní předpisy nebo ne zvlášť dokonale ovládali bojovou techniku. Jiní se chovali na silnicích zase bezohledně. Docházelo i k závažnějším případům: k střelbě a usmrcení civilních osob, krádežím, ke znásilnění. Ve všech případech bylo zahájeno vyšetřování, které konají většinou vyšetřovatelé Veřejné bezpečnosti. Náš odbor se zabýval případy zvláštního nebo závažnějšího charakteru.

● Mohlo se ale vůbec normálně vyšetřovat?

Samozřejmě, těžko. Hlavně proto, že jde o značně nenormální trestnou činnost. Náš trestní řád podobnou situaci nepředpokládal. A z toho pochopitelně pramení i řada potíží.

● Spolupracujete při objasňování těchto trestných činů s velením cizích vojsk?

To je problém jurisdikce. Podle našeho právního řádu je jurisdikce výlučně v naší pravomoci — nebo by měla být. Podle jejich představ je to však záležitost jejich orgánů. V tom tedy nejsme zatím zajedno. Navíc Varšavská smlouva ani smlouvy o právní pomoci k takové situaci žádné ustanovení nemají. Nepočítalo se s něčím podobným. Zatím tedy důkladně vše vyšetřujeme. Otázku jurisdikce a dalšího posouzení těchto trestných činů necháváme až pro druhou fázi eventuálního jednání.

● Čili máte, soudruhu doktore, přehled o všech trestných činech, k nimž na našem území v posledních týdnech došlo. Střetla se někde cizí vojska s nějakou ozbrojenou skupinou našich občanů?

Ne!... Nemáme zjištěn žádný případ, že by některý z našich občanů použil střelné zbraně.

● A představitelé pěti armád Varšavské smlouvy poukazovaly na nějaký takový případ?

Ilegálně vydávaný časopis „Zprávy" přinesl nedávno informaci z pera dopisovatele listu „Neues Deutschland" Klause Schöna o tom, že mu jeden nadporučík, jménem Boris, vykládal o likvidaci kontrarevoluční bandy u nás. Měla mít zbraně a vysílačky. To je pro nás velmi závažné tvrzení. — a budeme vyžadovat k tomu bližší údaje, abychom celou záležitost mohli objasnit. S tím chceme vyřešit i otázku vydávání tohoto nelegálního časopisu. Vydavatel zcela markantně porušuje zákon o periodickém tisku, časopis není zaregistrován, ani nesplňuje další náležitosti podle tiskového zákona. Rádi bychom věděli na základě čeho je tento tisk u nás ilegálně rozšiřován, zejména když víme, že moskevský protokol nic podobného nestanoví, ba naopak. Žádá zvýšit dozor nad tiskem.

● Byl někdo u nás z politických důvodů našimi orgány po 21. srpnu zatčen?

Myslíte někoho, kdo by měl být stíhán pro své názory či publicistickou, literární nebo uměleckou činnost? Ne! Nikdo! Takový případ není a kdyby byl, věděli bychom to. Ostatně prověřovali jsme to z podnětů různých tazatelů a informátorů.

● Možná, že už jste také někde zaslechl, že lidé se ptají po zárukách, že se nebudou opakovat padesátá léta, hrůzy deformací a zatýkání nevinných? U někoho může být tohle důvod, že utíká z obavy před budoucností z republiky.

Podle mého názoru otázka socialistické zákonnosti je otázka politická a nikoliv právní, i když zákonnost sama je kategorií právní. Jestli se vytvoří politické předpoklady a podmínky pro důsledné dodržování socialistické zákonnosti, respektování zákonných ustanovení, jejich správný výklad a aplikaci, a to musí vytvořit především politická moc a politický systém, společnost, pak lze záruky zákonnosti skutečně garantovat. Jestli se taková situace nevytvoří, nedají se politické záruky, pak sebelepší organizace a institucionální změny nebudou nic platné. Žádná organizace ani zákon sám o sobě ještě nezabezpečil správnou realizaci myšlenek zákona. Podle mého názoru, když vycházím z prohlášení soudruhů Svobody, Dubčeka, Černíka, Smrkovského a Husáka, v nichž se vyjadřovali k myšlence suverenity našeho státu, pokud jde o vnitřní záležitosti a dodržování zákonnosti — tak to je pregnantně vyjádřená politická záruka zásady dodržování socialistické zákonnosti. Já chci být optimistou a nemám důvod nevěřit, že se to myslí tak, jak se to řeklo — a nemám ani důvod nevěřit, že by se to tak nechtělo dělat. My to tak děláme — a ostatní orgány, které se rovněž účastní na procesu trestního řízení, postupují také jen podle trestního řádu. Nikde jsme nezjistili žádnou úchylku od zásady přísného dodržování socialistické zákonnosti.

● Lze tedy říci, že se nic nezmění na práci prokuratury?

Jak se to vezme. Jestli máte na mysli, že by se mělo něco změnit na pojetí práce v souvislosti s dodržováním zákonnosti jen proto, že byly srpnové události, potud je možno odpovědět, že se nezmění nic a že chceme dále rozvíjet myšlenky akčního programu strany, prokuratury, a přísně se držet vládního prohlášení z 13. 9. t. r., které dalšímu upevňování zákonnosti věnovalo značnou pozornost. My jsme odhodláni do puntíku dodržovat právní řád a budeme ve všech případech postupovat jedině podle platných československých zákonů. V tom se tedy opravdu nic nezmění. Ale musí se změnit postavení prokuratury ve společnosti, to je proces, který začal letos v lednu. Chceme a musíme zbavit naši práci určité strnulosti, byrokratičnosti a všeho toho, co se v minulosti na práci prokuratury právem kritizovalo. To znamená, že se prokuratura musí stát naprosto samostatným orgánem jako jeden z garantů zákonnosti, který je naprosto nezávislý na místních a jiných orgánech a na místních vlivech, s přímou podřízeností Národnímu shromáždění. Věříme také, že brzy dojde ke zdokonalení kontroly objektivnosti a úplnosti práce orgánů činných v trestním řízení v jeho jednotlivých stadiích hlavně tím, že vyšetřování bude důsledně odděleno od operativně pátracích orgánů ministerstva vnitra a dále prohloubena procesní samostatnost vyšetřovatelů.

● Vaše jméno zná veřejnost v souvislosti s šetřením o okolnostech smrti Jana Masaryka. Skončil jste tuto práci — či pokračujete?

To je otázka, kterou teď dostáváme z mnoha stran. Normálně na věci pracujeme dál, bez jakýchkoli zásahů — kohokoli. Máme však i komplikace. Objasnili jsme například případ muže, který z dosud neznámého motivu úmyslně klamal veřejnost a nás tím, že si kolem smrti Jana Masaryka vymýšlel věci, které se nikdy nestaly. Křivě obviňoval druhé, dokonce i z nespáchaných trestných činů. Grafickou expertizou jsme si ověřili, že byl i pisatelem anonymního dopisu, v němž sám sebe vyzval, aby se přihlásil veřejnosti a objasnil některé závažné okolnosti kolem smrti Jana Masaryka. Fraška — ale až příliš nebezpečná a bůhví kým inspirovaná.

———

Pak jsme si řekli ještě pár slov o Šejnovi. Jeho případ je již vyšetřen, brzy bude soud. A shodli jsme se: Šejnou se na jaře ukázalo, že naše zákony platí pro všechny stejně.

A to musíme pořád pamatovat.

Rozhovor vedl: ZDENĚK LAVIČKA

REPORTÉR, č. 37/68, 26. 9. - 2. 10. 1968, str. 13.a 14.

STAVEBNICTVÍ

MIROSLAV ŠVEHLA

19/307/XI

NEVÍTE O BYTĚ?

Někteří čtenáři si snad vzpomenou na film promítaný pod tímto názvem tuším kolem roku 1947. Nemít byt mohlo být tehdy ještě námětem pro veselohru. Bylo pár let po válce, sice se čtyři pět let nestavělo, ale zato s výjimkou Slovenska a části Moravy nebyly škody na bytovém fondu tak velké, aby naděje na brzké zlepšení byla nereálná. V porovnání s valnou částí Evropy, kde tanky, bomby a plamenomety vykonaly své, nebyla naše situace nejhorší. Byty ovšem chyběly — v tisku z tehdejší doby najdeme např. trpké poznámky zahraničních vojáků marně obcházejících bytové úřady. Bylo ovšem možné — při jisté energii, štěstí, známostech a případně s několika tisícovkami v ruce — byt sehnat. Ti méně „zdatní" museli rok i dva čekat na přidělení.

OD RŮŽOVÉ K ŠEDÉ SKUTEČNOSTI

Relativně příznivá situace měla však i své záporné důsledky. Vyvolala totiž obecné mínění, že dostatek bytů je otázkou několika málo let a že v tuto chvíli není právě tím nejdůležitějším, čemu by bylo nutné věnovat nějakou mimořádnou pozornost. Tuto představu podporoval navíc i odsun obyvatelstva německé a maďarské národnosti, spojovaný zhusta s představou statisícového přírůstku volných bytů. Pozdější statistiky dokazují, jak málo pro zisk bytů odsun znamenal. Převážná většina těchto bytů totiž nebyla buď svou kvalitou nebo umístěním natolik atraktivní, aby nové obyvatele přilákala. Značná část uvolněných bytů byla tak během čtyř pěti let bez valného užitku odepsána.

Čísla z prvních poválečných let jsou markantním důkazem podcenění bytové výstavby — do roku 1948, tedy za tři a půl roku, bylo postaveno 42 731 bytů, což bylo méně než za jediný rok 1937. Ostatně produkce tohoto roku — 53 646 bytů — byla překročena až v roce 1950.

V druhé polovině padesátých let začalo být zřejmé, že dosavadní vývoj nejenom neslibuje dostatek bytů v budoucnu, ale naopak dále zhoršuje situaci. V odborném tisku se objevují první výstražné výpočty, prokazující, že současná produkce sotva stačí pro nově vznikající domácnosti, nemluvě o uspokojení dosud nebydlících a náhradě za rušené byty. V některých krajích rostla bytová nouze ještě daleko výrazněji než v celostátním průměru, protože těžiště nové výstavby bylo v průmyslových centrech a kolem nově vznikajících závodů. Tehdejší Ostravský kraj připisuje ročně kolem sedmi tisíc postavených bytů, zatímco počtem obyvatel větší kraj Brněnský nebo Praha jen dva až tři tisíce.

1 200 000 BYTŮ

V březnu 1959 přijímá ústřední výbor KSČ „Usnesení k řešení bytové problematiky do roku 1970", které předpokládá likvidaci nedostatků bytů během dvanácti let, v některých místech dokonce o pět let dříve.

Otcem myšlenek dokumentu bylo přání. Tenhle faktor je však v ekonomice bohužel téměř zanedbatelný, zvláště pak v letech, kdy se nezadržitelně začínají projevovat stagnace národního hospodářství. Důsledky nereálného 3. pětiletého plánu, předpokládajícího další extenzivní růst hospodářství, se odrazily přímo i zprostředkovaně v bytové výstavbě. Bylo by proti logice staré direktivní soustavy řízení očekávat podstatný vzrůst bytové výstavby vůbec, nehku-li právě v těchto letech. Kolotoč extenzivního rozvoje nemilosrdně odstředil všechno, co bezprostředně nepřispívalo samotné výrobní sféře.

Přesto ovšem „bytový dokument" sehrál jistou pozitivní úlohu: upoutal pozornost k dosud opomíjené oblasti investiční výstavby a zřetelně prokázal, že bez výrazného zvýšení bytové výstavby na více než sto tisíc bytů ročně nemůže být řeči o vyřešení bytové nouze. Za druhé zavedl další formy umožňující finanční účast obyvatel a podniků — družstevní a podnikovou výstavbu — a vyřešil problém mnoha byrokratů, zda individuální stavba rodinných domků není buržoazní přežitek, s nímž by se mělo skoncovat.

Staré řízení myšlenky o širším zapojení občanů a jejich prostředků akceptovalo. Lze-li v celé oblasti bytové výstavby vysledovat nějaký náznak koncepce, cílevědomosti, pak je to zřejmě jen v trvalém snižování státní výstavby, tj. výstavby financované plně státním rozpočtem. Byty takto získané obhospodařují národní výbory a mají je přidělovat především početným rodinám s menšími příjmy, nemocným, krátce těm, kteří si družstevní byt nemohou dovolit. Musí v nich ovšem ubytovat také ty, kteří se musí ze svého dosavadního bytu vystěhovat, protože je zdravotně závadný nebo překáží nové silnici, nebo jim prostě padá na hlavu. Jak to dělají, je dost nepochopitelné, poslední tři roky je totiž počet bytů, zrušených z různých důvodů, větší než celá státní výstavba. Není potom divu, že se pořadníky žadatelů o byt prakticky nemění, protože nové byty národní výbory prostě nemají.

Těžiště bytové výstavby se od šedesátého roku přesunuje především do družstevní výstavby. V minulém roce bylo 58 % všech nových bytů postaveno družstevně. Ještě rychleji však stoupá počet nebydlících členů bytových družstev. Nových družstevníků přibývá v každém roce více, než kolik se staví bytů. V loňském roce se počet těchto čekatelů přiblížil dvěma stům tisícům. Výsledkem je stále se prodlužující doba od vstupu do družstva k nastěhování. V celostátním průměru se nyní pohybuje kolem tří čtyř let, se značnými místními rozdíly. Nejpříznivější je situace v Severomoravském kraji se dvěma roky, v Bratislavě je naděje na družstevní byt po osmi letech a primát má Praha s osmi až dvanácti lety čekání.

KOLIK BYTŮ POTŘEBUJEME

Odhady počtu v této chvíli chybějících bytů se pohybují mezi dvěma až pěti sty tisíci. Národní výbory měly letošního 1. ledna zaregistrováno 207 768 uchazečů o byt, lze ovšem předpokládat, že někteří z nich již bydlí, jiní mohou být zahrnuti současně i ve zmíněných dvou stech tisících nebydlících družstevníků; přesné číslo není tedy dost dobře možné stanovit. Není to ostatně asi ani příliš důležité, protože i ten nejnižší odhad je dostatečně tristní. Rozvrhne-li se splácení tohoto dluhu na patnáct let, připočtou-li se každoročně přibývající nové požadavky a náhrada za nutný odpad, vyjde počet bytů, které bychom měli ročně stavět — kolem 110 tisíc. Tomuto magickému číslu se více či méně přibližují všechny výpočty potřeb, takovouto produkci předpokládal zmíněný bytový dokument, této výše musí být do dvou let dosaženo, má-li být v této pětiletce postaveno 460 tisíc bytů.

Je to možné?

Částečnou odpověď může být srovnání s jinými státy. Nejvýstižnějším ukazatelem je údaj, kolik ročně postavených bytů připadá na tisíc obyvatel. V roce 1965 bylo v čele takového evropského žebříčku Švédsko s 12,5 bytu, Švýcarsko s 10,1, SSSR s 9,6, Nizozemsko s 9,4 a Španělsko s 9,0. V této skupině je také NSR, Dánsko, Finsko a Francie stavějí 8 až 8,9 bytu na tisíc obyvatel ročně. Československo (6,1 bytu na tisíc obyvatel) zaujímá mezi pětadvaceti sledovanými státy dvacáté místo. Ještě méně příjemná je skutečnost, že zatímco téměř všude jinde intenzita bytové výstavby stoupá, u nás má sestupnou tendenci.

Při oněch žádoucích 110 tisících bytech ročně by na tisíc obyvatel připadalo 7,7 nově postavených bytů, tedy ještě zdaleka ne tolik jako v mnoha jiných zemích.

DNEŠNÍ SITUACE

Plán na léta 1966—1970 předpokládal výstavbu 460 tisíc bytů s předpokladem, že v jednotlivých letech jich bude postaveno 82 — 84 — 92 — 99 — 103 tisíc. Jenomže už v prvních dvou letech tohoto období vzniklo manko třináct tisíc bytů, o něž se úkol letošního a příštích dvou let zvyšuje. Zpráva o výsledcích letošního prvního pololetí sděluje, že bylo dokončeno 22 251 bytů, tj. o 1136 méně než vloni. Rovnoměrnost výroby je sice ve stavebnictví dosud neznámým pojmem, téměř polovina bytů se běžně dokončuje v posledním čtvrtletí, nicméně přesto očekávat letos 92 tisíc nových bytů může jen velký optimista. Manko se velmi pravděpodobně ještě zvýší. Kdyby mělo být nahrazeno v posledních dvou letech, musela by se produkce náhle asi o třetinu zvýšit. Pohled na křivku dosavadního vývoje nedává mnoho naděje tomuto předpokladu.

Výstavba předpokládaných 460 tisíc bytů do roku 1970 je tedy opět vážně ohrožena.

Tento nepříjemný závěr podporuje i skutečnost, kdo staví byty. Můžeme se totiž „pochlubit" nevídaným unikátem, že stavební organizace stavějí jen asi dvě třetiny bytů, ostatní připadá na rodinné domky a svépomocnou družstevní výstavbu. V letech 1968—1970 je v dodavatelské formě (tedy úkol pro stavební organizace) zapsáno jen 62 % a celý zbytek mají postavit občané sami svépomocí, amatérsky. Nechme stranou skutečnost, že takový podíl pracovní účasti obyvatel na výstavbě bytů je v civilizované společnosti nevídaný; pro předchozí závěr je zejména důležité, že v těchto formách přirozeně trvá stavba daleko déle — průměrně dva a půl roku. Jinými slovy: do roku 1970 mohou být dokončeny jen ty byty, s jejichž stavbou se už začalo. Připustíme-li, že stavební organizace svůj podíl splní, budou přesto scházet byty ze svépomocné výstavby, protože jich dnes není rozestavěno 119 tisíc. A to nebereme vůbec v úvahu obrovské ztráty i na úseku stavebnictví, které vznikly vstupem cizích vojsk na naše území.

Padla tu už zmínka o staré soustavě řízení. Pro úplnost je třeba dodat, že v bytové výstavbě se proti dřívějšku nic nezměnilo — úkoly jsou ministerstvu stavebnictví, KNV a podnikům předepisovány direktivně a závazně. Při tom jsou pro hospodářské výsledky stavebních podniků, v porovnání s průmyslovou a inženýrskou výstavbou, byty nejméně výhodné. Není tedy pravděpodobné, že by proti svým zájmům své penzum zvyšovaly.

ZAČAROVANÝ KRUH

Příčiny nedostatků v bytové výstavbě hledali a nalézali již mnozí. Jednou to byla špatná projektová příprava a projektanti byli převedeni ke stavebním podnikům, po druhé nedostatečná typizace, po třetí závazná typizace neumožňující využití místních podmínek a zdrojů. Byly vynalézány a rušeny různé organizační formy — podniková, družstevní, svépomocná, stabilizační, zvýhodněná, nezvýhodněná, komunální. Různé instituce poskytují rozličné druhy půjček. Prosazuje se a zavrhuje panelová výstavba. A tak dále.

Výsledky jsou takové, jaké jsou. A nezmění se, dokud se nezačnou měnit čísla pokládaná dosud za tak málo důležitá, že nejsou ani ve Statistické ročence. Totiž rozdělení investic do výrobní a nevýrobní sféry.

Po pravdě řečeno, zatím se mění, ale v opačném směru — podíl nevýrobních investic na celkových investicích v národním hospodářství činil 24,2 % v roce 1965, 23,8 % v roce 1966 a vloni už jen 23,1 %. Do bytového hospodářství bylo ve stejných letech vloženo 14, 12,7 a 13,1 % z celkových investic. Pro porovnání: v roce 1962 investovali do bytů v Belgii 30,4 %, ve Francii 23,8 %, v Itálii 26,2 %, v NSR 22,0 %, atd.

Dokud tedy budou naše průmyslové podniky spotřebovávat téměř dvě třetiny investic, dokud nebudou přinuceny řešit své problémy jinak než další a další výstavbou, dokud tak budou vázat podstatnou část kapacit stavebních podniků, není naděje na vyřešení bytové nouze.

Dostatek bytů není v principu věcí forem, technologie či organizace výstavby není v rukou národních výborů, projektantů nebo stavbařů, nýbrž v rukou národohospodářů, kteří určují ekonomická pravidla podnikům.

REPORTÉR, č. 37/68, 26. 9. - 2. 10. 1968, str. 13.